

HIJ IS VERREZEN!

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT / P106088

V. U. : A. VAN DER SCHRAELEN, DRIESHEIDE 45, B-2980 ZOERSEL

NR. 97 / JANUARI-FEBRUARI 2019

AFGIFTEKANTOOR : ANTWERPEN X

BRIEF VAN EEN FALANGIST AAN MGR. CARLO MARIA VIGANÒ

Aan Z. E. Mgr. Carlo Maria Viganò
Titulair aartsbisschop van Ulpiana
Apostolisch nuntius

Montsaugéon, 21 november 2018
Feest van de Opdracht van
de Allerheiligste Maagd Maria

Monseigneur,

Ik heb uw antwoord aan kardinaal Ouellet¹ van 19 oktober jl. gelezen, zoals het gepubliceerd werd op de blog van Marco Tossati,² en ik wens u te feliciteren met uw moed. Uw voorstel om « *elke raadgeving, elke aanbeveling en uitnodiging om vooruitgang te boeken in het leven van geloof en liefde voor Christus, de Kerk en de Paus* » welwillend te ontvangen, zet mij aan u te schrijven.

Ik ben vader van zeven kinderen en heb de genade gekend opgevoed geweest te zijn in het katholiek geloof en de liefde voor de Kerk. Met mijn gezin heb ik zes jaar in Rome gewoond, van mei 1978 tot september 1984. Dat verblijf in Rome heeft dus plaatsgevonden onder de pontificaten van de pausen Paulus VI, Joannes-Paulus I zaliger gedachtenis en Joannes-Paulus II. Het heeft in mijn ziel de bewondering voor en de gehechtheid aan de Stoel van Petrus alleen maar doen toenemen: men kan zich van die Stoel niet losmaken zonder zijn eeuwig heil in gevaar te brengen.

Niettemin was ik verontwaardigd bij het vooruitzicht van de heiligverklaring van Paulus VI, zonder dat er een onderzoek naar zijn leer is gebeurd. Daarom heb ik vorige maand naar kardinaal Sandri³ en kardinaal Mamberti⁴ een exemplaar gestuurd van de canonieke aanklacht wegens ketterij, schisma en schandaal die abbé Georges de Nantes indertijd heeft opgesteld en die hij op 10 april 1973 naar Rome heeft gebracht, in naam van de beweging van de *Katholieke Contrareformatie*. Ikzelf heb die aanklacht de dag daarop overhandigd aan de Opperherder tijdens de algemene audiëntie van 11 april 1973.

Want de morele ontregeling die vandaag de Kerk besmeurt, is slechts het teken en « de top van de ijsberg » van een leerstellige ontregeling die veel erger is, want ze wordt door velen aanvaard en springt daardoor minder in het oog. U hebt gelijk te spreken over « *verwarring en verdeeldheid* » die lang in de tijd teruggaan en die « *onvermijdelijk zijn wanneer de opvolger van Petrus ophoudt zijn voornaamste zending te behartigen, die er in bestaat zijn broeders te bevestigen in het geloof en in de gezonde morele leer.* »

Daarvan ben ik overtuigd, ik die in Rome deelgenomen heb aan het canoniek initiatief van abbé de Nantes, die Paulus VI voor zijn eigen tribunaal – want niemand mag oordelen over de Paus – beschuldigde van een persoonlijke ketterij met ongeziene gevolgen: de Beweging voor Geestelijke Animatie van de Wereldwijde Democratie, in het Frans afgekort als MASDU. Die ketterse leer kan als volgt samengevat worden: « *In plaats van de Kerk, de Mensheid. In plaats van het Evangelie, de Verklaring van de Rechten van de Mens. In plaats van het Rijk Gods, een wereldwijde Democratie met als aanhangsel de godsdienst, herleid tot geestelijke animatie van de ideale Stad.* »

Terwijl hij tussendoor een traditioneel onderricht verstrekke, bestreed Paulus VI de idee zelf van de Christenheid, met de bedoeling de Kerk te doen opgaan in een grote beweging van geestelijke animatie; dat moest gebeuren met het oog op een universele democratie die de Vrijheid en de Waardigheid van de mens respecteert en waarvan de horizon niet meer de Hemel is, maar de aarde. En op het moment waarop de Paus in heel de wereld, de conciliaire aula inbegrepen, de vrijheid, de waardigheid en zelfs de « *eredienst van de mens* » predikte, was het onvermijdelijk dat de discipline in de schoot van de hiërarchie ogenblikkelijk op ernstige wijze begon te verslappen...

Onze vader, abbé de Nantes, en wij in zijn voetspoor, hebben in het hoger vermelde aanklachtenboek enkel stilgestaan bij de persoonlijke leer van Paulus VI; wij hielden ons verre van het oproepen van de serieuze morele misstappen in zijn privéleven. Maar het is publiek geweten, en ook u kan er niet onwetend van zijn vermits abbé de Nantes het in 1963 vernam uit de mond van E. P. de Saint-Avit, toenmalig grootpenitencier, dat de zedenpolitie van Milaan een dossier had over Giovanni Battista Montini⁵.

1. Prefect van de Congregatie voor de Bisschoppen. Publiceerde op 7 oktober jl. een open brief waarin hij de aanklachten van Mgr. Viganò probeerde te ontzenuwen. – 2. Bekende Italiaanse Vaticaankenner. Zijn blog (enkel in het Italiaans) heet Stilum Curiae. – 3. Prefect van de Congregatie voor de Oosterse Kerken en invloedrijk lid van verschillende andere congregaties. – 4. Prefect van de Apostolische Signatuur en voorzitter van het Vaticaanse hooggerechtshof. – 5. Zie *HIJ IS VERREZEN!* nr. 62 van maart-april 2013.

Wij hopen vandaag dat paus Franciscus de canonieke klacht van abbé de Nantes tegen Paulus VI ter harte wil nemen, een klacht die hij nog tweemaal hernieuwd heeft : in 1983 tegen Joannes-Paulus II, om de gnosis⁶ van die Opperherder aan te klagen, en in 1993 tegen de auteur van de zogenaamde *Catechismus van de katholieke Kerk*, waarvan kardinaal Ratzinger, de latere paus Benedictus XVI, de voornaamste redacteur was, om de elf ketterijen erin vervat met de vinger te wijzen.

Het is noodzakelijk dat de H. Vader met betrekking tot deze canonieke aanklachten, waarop geen enkel antwoord is gekomen, een beroep doet op zijn pauselijke onfeilbaarheid om vandaag te zeggen wáár de waarheid is en wáár de leugen. Alleen zo kan hij zijn broeders in het geloof bevestigen en beantwoorden aan het niet te onderschatten engagement waartoe zijn ambt hem verplicht.

Zoals u waren wij niet verbaasd dat wij, « *door de aandacht te vestigen op die plagen* », beschuldigd werden van « *een gebrek aan loyaliteit tegenover de H. Vader en van het voeden van een openlijke en schandalige rebellie* ». Maar zoals u terecht schrijft : « *Echte rebellie zou inhouden dat men anderen ertoe aanzet het pausdom omver te werpen.* » En net als u hebben wij nooit zoiets gevraagd en bidden ook wij elke dag voor paus Franciscus, meer nog dan wij het voor de andere pausen gedaan hebben. De huidige overste van de *Katholieke Contrareformatie* en opvolger van abbé de Nantes, broeder Bruno van Jezus-Maria, heeft de H. Vader vorig jaar vier smeekschriften gestuurd waarin hij hem vroeg te gehoorzamen aan de dringende verzoeken van Onze-Lieve-Vrouw van Fatima, om de zielen van de arme zondaars te redden van de hel.

We moeten begrijpen, Excellentie, dat de ware reden van de klerikale sodomie het geestelijk overspel is dat de katholieke hiërarchie geregeld pleegt met alle godsdiensten en met de ongodsdienstigheid. Door bv. een exemplaar van de Koran te kussen die hem werd voorgehouden tijdens een van zijn pontificale reizen, heeft Joannes-Paulus II simpelweg Onze Heer Jezus Christus verloochend ; alle moslims overal ter wereld waren getuige van die maskerade en werden door de Plaatsvervanger van Christus zelf bevestigd in hun overtuiging dat hun godsdienst waar is, respect verdient en bron van heil is ! Hetzelfde geldt voor de protestanten wanneer men hoe dan ook Luther wil rehabiliteren, terwijl men wel stilzwijgend voorbijgaat aan de manier waarop hij geleefd heeft en gestorven is... Dat is een zware belediging van God, onze Heer !

Heeft u zich gerealiseerd, Excellentie, dat paus Franciscus de gnosis van Joannes-Paulus II aanhangt, volgens dewelke iedereen gered is vermits « *Jezus zich door zijn menswording in zekere zin verenigd heeft met elke mens* » ? Op 13 juli 1917 aarzelde Onze-Lieve-Vrouw niet om in Fatima aan Lucia, Francisco en Jacinta de hel te tonen, een verschrikkelijke oceaan van vuur waarin zij de duivels zagen en de zielen van de verdoemden die een afschuwelijk gejammer lieten horen. Honderd jaar later, op 12 mei 2017, sprak paus Franciscus zijn soevereine Meesteres tegen en verklaarde : « *Men begaat een grove onrechtvaardigheid tegen God en zijn genade wanneer men stelt dat de zondaars door zijn oordeel bestraft worden, zonder eerst te onderstrepen – zoals het Evangelie betuigt – dat zij vergiffenis krijgen door zijn barmhartigheid ! Wij moeten de barmhartigheid laten voorafgaan aan het oordeel en hoe dan ook zal het oordeel van God altijd gebeuren in het licht van zijn barmhartigheid. Uiteraard ontkent het erbarmen van God de rechtvaardigheid niet, omdat Jezus de gevolgen van onze zonde samen met de verdiende straf op zich genomen heeft. Hij ontkent de zonde niet, maar Hij heeft voor ons betaald op het kruis. En zo zijn wij in het geloof dat ons verenigt met het Kruis van Christus bevrijd van onze zonden ; laten we elke vorm van vrees en angst opzij zetten, want dat past niet voor wie bemind wordt (cf. 1 Jo 4, 18).* »

Het is maar al te duidelijk dat de H. Vader niet gelooft in de hel of liever dat hij ontkent dat er iemand in zou zitten. Hij gaat zelfs zover dat hij Judas wil rehabiliteren en dat hij, tegen het onafgebroken onderricht van alle pausen in, de doodstraf veroordeelt, waardoor hij de grootste misdadigers berooft van een ultieme en heilzame aansporing om zich te bekeren en spijt te hebben over hun fouten, alvorens zij moeten verschijnen voor de Rechtvaardige Rechter die hen kan veroordelen tot een eeuwige straf.

U echter, Excellentie, u weet dat de hel bestaat en dat men er in kan terecht komen. En het is de schrik voor de hel – voor uzelf, voor de H. Vader, voor al wie belast is met de leiding van de zielen om ze naar de hemel te voeren en uiteindelijk voor alle gelovigen – die u ertoe aangespoord heeft om te getuigen van het kwaad of, beter nog, om het aan de kaak te stellen, een kwaad dat schijnbaar in het zicht en met het medeweten van iedereen bedreven wordt in de schoot van de hiërarchie en op alle niveaus. « *Mijn voortdurend stilzwijgen zou veel zielen in gevaar gebracht hebben en zou voorzeker mijn eigen ziel verdoemd hebben* », want, zo voegt u eraan toe, « *het is geen kwestie van politiek, het gaat er niet om te weten hoe de kerkhistorici een bepaald pontificaat zullen evalueren. Dit gaat om de zielen ! Heel veel zielen verkeren nog in gevaar voor hun eeuwige redding.* »

Ja, u heeft groot gelijk deze waarheid van ons geloof te belijden, temidden van een hele generatie die ze ontkent. Nochtans herinnerde de H. Maagd van Fatima drie herderskinderen aan die waarheid toen ze hen op 13 oktober 1917 zei : « *Men mag God, onze Heer, niet verder beledigen, want Hij is al veel te erg beledigd !* » Dat was honderd jaar geleden... Laten wij tenminste proberen haar te gehoorzamen door elke dag ons rozenhoedje te bidden, door de eerherstellende devotie van de vijf eerste zaterdagen van de maand te pratiken om het Onbevlekt Hart van Maria te troosten en door aan de H. Vader te vragen dat hij zich eindelijk zou verwaardigen Rusland aan haar toe te wijden.

In grote eenheid van gebed in het Onbevlekt Hart van onze hemelse Moeder !

Claude de Cointet, lid van de derde orde van de Kleine broeders van het H. Hart.

6. De term *gnosis* ("kennis") duidt op het verwerven van een bijzonder inzicht in de oorsprong, de huidige toestand en de bestemming van de mens, een inzicht dat los staat van het katholiek geloof.

DON MANUEL GONZÁLEZ GARCÍA

DE HEILIGE VAN DE VERWAARLOOSDE TABERNAKELS

EEN BEGENADIGDE JEUGD

Op 25 februari 1877 werd in een diepchristelijk gezin van Sevilla het vierde van vijf kinderen geboren. De vader, Martin González Lara, was een hardwerkende timmerman. De moeder, Antonia Garcia Pérez, was een energieke en discrete echtgenote, sympathiek en vrolijk zoals de lenteson in Andaloesië; sinds haar prille jeugd ging zij elke dag te communie, wat in die tijd een zeldzaamheid was.

Drie dagen na zijn geboorte werd het kind gedoopt. Zijn ouders gaven hem een indrukwekkende reeks voornamen: *Manuel Jezus van de Onbevleete Ontvangenis, Antonio Felix van de H. Drie-eenheid.*

Manuel groeit op als een gewoon kind, speels en levendig en met een sterke verbeeldingskracht.

Zorgen en materiële nood ontbreken niet in het gezin González García, maar op enkele stappen van het huis bevindt zich de parochiekerk van de heilige apostel Bartholomeüs met op het portaal het beeld van de *Virgen de la Alegría*, de H. Maagd van de Zoete Vreugde. Op een dag komt Manuel welgezend thuis van school en merkt plots hoe zijn moeder er bezorgd uitziet en in gedachten verzonken. Er moet iets ernstigs aan de hand zijn...

– « Mama, wat is er? »

– « Niets, mijn jongen... Iets dat alleen de Heilige Maagd kan regelen. Vooruit, neem je broertje mee en vertrouw mijn zorgen toe aan de Moeder van de Zoete Vreugde. »

Manuel doet wat hem opgedragen is en gaat met zijn jongere broer de kerk binnen. Ze knielen neer voor het altaar van de Allerheiligste Maagd. Hij legt zijn armen kruiselings op zijn borst en richt zijn ogen, die even blauw zijn als de mantel van Maria, op het beeld. Zo vertelt hij gedurende lange minuten over de zorgen van zijn moeder. Dan staat hij op en zegt: « We vertrekken, maar

eerst moeten we het gebedje opzeggen dat mama ons geleerd heeft: « Allerheiligste Maagd, Moeder vol erbarmen, bescherm ons nu en in het uur van onze dood. Amen. » »

Wanneer ze terug thuis komen, heeft hun moeder haar glimlach teruggevonden.

Waarvan de kleine Manuel droomt, is lid worden van de kinderbroederschap van de kathedraal van Sevilla, de *seises*. Dan zou hij kunnen

doen wat de opdracht van de jonge leden is: zich op de kerkelijke hoogdagen kleden in de liturgische kleuren en dansen tijdens de plechtige ceremoniën. Hij ziet zich al gekleed in scharlakenrood en goud op het feest van Corpus Christi of in blauw en zilver op het feest van de Onbevleete Ontvangenis. Hij vraagt het met grote vurigheid aan Jezus, de blik gericht op de monstrans. Zijn hart en zijn verbeelding dansen dan op het ritme van de castagnetten!

Zijn droom gaat in vervulling als hij negen jaar oud is. Voordat een brand in 1931 het bisschoppelijk paleis van Málaga vernielde, kon men er nog

een foto zien van de kleine Manuel als *seise*.

« JEZUS KEEK HEM AAN EN HAD HEM LIEF » (Mc 10, 21)

De mysterieuze blik van Jezus die doordringt en ontroert tot in het diepste van de ziel! Ja, Jezus zal bezit nemen van de vlam die in het hart van Manuel brandt en hem een eucharistisch en priesterlijk hart geven, bestand tegen elke beproeving...

« Ook al werd ik duizend keer opnieuw geboren, dan nog zou ik duizend keer opnieuw priester worden! » zal hij ooit uitroepen.

Zijn apostolaat zal heel uitgebreid en gevarieerd zijn, maar een eerste ingreep van de genade leidt hem naar het Eerherstel. « De grootste kwaal en de oorzaak van alle kwaad, niet alleen op godsdienstig vlak, maar ook op moreel, sociaal en

DE H. DON MANUEL GONZÁLEZ GARCÍA
(1877-1940).

familiaal gebied, is de verwaarlozing van het H. Sacrament. »

In 1889 gaat Manuel García het seminarie van Sevilla binnen. Hij kijkt ernaar uit pastoor te worden van een schilderachtig dorpje, *« geliefd door mijn nederige parochianen en zelf in dienst van hen, als een vader, me aan hen wijdend zoals een vader zich aan zijn kinderen wijdt. »* In zijn gedachten ziet hij zichzelf al bezig: *« Ik zou catechismusles geven en instellingen stichten ten voordele van mijn landbouwers. Ik zou gaan praten met de oudjes en voor de jeugd gymnastiekgroepen oprichten en parochiefeesten organiseren. Wat zou ik gelukkig zijn als ik hen allemaal samen in de kerk zou zien zitten, die allicht te klein zou zijn! En het aantal communies! Wat zou zo'n parochie werkelijk de voorkamer van de hemel zijn! »*

De Seises van Sevilla geven gestalte aan een unieke traditie die teruggaat tot de 15de eeuw. Het gaat om kinderen die, uitgedost in fraaie kledij overeenkomstig de liturgische feestdag, een plechtige dans uitvoeren tijdens de Mis van Corpus Christi en die van de Onbevleete Ontvangenis, evenals tijdens het triduüm van Karnaval. Don Manuel was in zijn jeugd zelf een seise.

DROOM EN REALITEIT

Jammer genoeg beantwoordt de werkelijkheid niet aan de dromen van Manuel. *« In mijn zoektocht naar zo'n vredig en christelijk dorpje kwam ik slechts steden in miniatuur tegen, met alle ellende die zich verbergt achter de schone schijn. »*

Op 21 september 1901 ontvangt hij de priesterwijding uit handen van de aartsbisschop van Sevilla, Mgr. Espínola y Maestre (zalig verklaard in 1987), stichter van het katholieke tijdschrift *El Correo de Andalucía*, dat een tegengif moest vormen voor de antiklerikale pers van die tijd en waaraan don Manuel al in zijn seminarietijd meewerkte.

Als eerste dienstwerk wordt hij naar een plaatsje in de omgeving van Sevilla gestuurd, Palomares del Río, waar al zijn mooie dromen in rook opgaan.

« Ik knielde voor het H. Sacrament opdat Jezus vleugels zou geven aan mijn ineengestuwde geestdrift... Wat voor moeilijke momenten bracht ik daar door, o mijn God! Al mijn geloof en moed waren nodig om niet gauw de ezel van de koster te nemen en in galop weer naar huis te vluchten! »

« Maar ik vertrok niet. Ik bleef en ging in gedachten na met welke middelen ik een missiонерingsplan tot een goed einde zou kunnen brengen. Nog altijd geknield beschouwde ik in contemplatie Jezus, doorheen het kleine tabernakeldeurtje: een zo zwijgzame, geduldige, kalme en goede Jezus, die naar mij keek. Ik had de indruk dat zijn blik eerst de geestelijke woestijn van de zielen overschouwd had en dat Hij die wat droeve en smekende blik nu op mij richtte – een blik die me zoveel zei, me nog meer vroeg, me deed wenen en terzelfdertijd mijn tranen inhouden om Hem niet nog triester te maken. Het was een blik waarin heel de droefheid van het Evangelie weerspiegeld werd: de droefheid

van het "Er was geen plaats voor hen in Bethlehem"; de droefheid van de Meester die vroeg: "En jullie, gaan ook jullie Mij verlaten?"; de droefheid van de arme Lazarus die bedelde om de brokken die van de tafel van de rijke vielen; de droefheid van het verraad van Judas, de verloochening door Petrus, de kaakslag die de soldaat gaf, het gespuw in het pretorium; de droefheid van het moment dat allen Hem in de steek lieten. Ja, al dat verdriet was daar in het tabernakel aanwezig. Het bedrukte het Zoete Hart van Jezus en reet het open, het deed gezegende tranen opwellen in zijn ogen. Is de blik van Jezus in het tabernakel niet een blik die zich vasthecht aan de ziel om nooit meer weg te gaan? »

Die avond ziet don Manuel in een flits zijn roeping: **met al zijn krachten en met alle middelen Jezus troosten in die verwaarlozing en ondankbaarheid die Hij moet ondergaan in zijn sacramenteel leven.** Van dan af ontkiemt in het hart van don Manuel en rijpt in zijn geest het eerherstellend werk van de tabernakels.

AARTSPRIESTER IN HUELVA

De geestelijke overheid stuurt hem naar het Gesticht van de Kleine Zusters der Armen waar hij de reorganisatie onderneemt van het apostolaat van het gebed. De bejaarden met wie hij zich bezighoudt worden de eersten die zich wijden aan het eucharistisch eerherstel. Don Manuel was in de wolken toen hij zag *« met wat voor ijver mijn oudjes hun eerherstellende communie deden en een halfuurtje doorbrachten in het gezelschap van Hem die zo in de steek gelaten wordt. Met hoeveel blijdschap zag ik hen in rijen op hun knieën zitten, het hoofd gebogen en in gedachten bij de grote Vriend van alle verwaarloosden. »*

Hij kan zijn tranen dan ook niet bedwingen wanneer hij in 1905 door de aartsbisschop – die in datzelfde jaar van de H. Pius X de kardinaalshoed ontvangt – benoemd wordt tot aartspriester in Huelva, een havenstad niet ver van de grens met Portugal. Hij is 28 jaar.

De stad Huelva was in die tijd ondermijnd door het atheïsme; de bevolking was in hoge mate ontkerstend. De uitbaters van de mijnen in de omgeving, in meerderheid Britten, hadden de leegte gevuld met protestantse scholen en instellingen. En de weinige katholieken die overbleven, waren onderling verdeeld. Een triest spektakel voor een jonge priester! Maar de heilige kardinaal wist wie hij stuurde.

Don Manuel aanvaardt de benoeming, in de overtuiging dat het God is die hem op die plaats wil. Hij begint zijn priesterlijke taken dus met liefde en met een volkomen overgave. Vanaf vijf uur in de ochtend zet hij de kerkdeuren wagenwijd open en wacht met zijn onderpastoor op – wie weet – berouwvolle zondaars.

De jonge aartspriester doorkruist graag de straten. Het regent echter beschimpingen. *« Wat me het meest deed lijden, was de vijandige taal van de kinderen, die me achterna riepen: "Vuile pastoor, zwarte kraai!" Ze bekogelden me bovendien met stenen. Dat duurde zeven of acht dagen na elkaar. »*

Hij biedt het hoofd aan die vreselijke straatkinderen en groet onderweg iedereen, jong en oud, arm en rijk. Hij vervolgt zijn weg en glimlacht naar iedereen, terwijl zijn hart bloedt. Hij wil de pastoor van het volk zijn, midden onder de arbeiders leven, het woord van het Evangelie uitzaaien tot in de meest verkilte harten. In het begin is er op twintigduizend parochianen geen enkele dagelijkse communie. Maar na tien jaar zullen het er vele duizenden zijn!

BLIJVEN OF WEGGAAN ?

Don Manuel plaatst zijn biechtstoel vlakbij het altaar en richt zich met een wanhoopskreet tot Jezus in het tabernakel: *« H. Hart van Jezus, waar moet ik dan toch beginnen ? »* Soms hoort hij een stem die hem toefluistert: *« Ga weg ! »*, maar die stem wisselt af met die van het vertrouwen in het H. Hart en de gehoorzaamheid: *« Blijf ! »*

Rond die tijd krijgt hij een brief van een van zijn vroegere leraren aan het seminarie, die tot bisschop van León benoemd is en hem de post van privésecretaris aanbiedt, samen met een aanstelling tot kanunnik... Lange dagen twijfelt don Manuel tussen « weggaan » en « blijven ». Uiteindelijk antwoordt hij dat hij het voorstel heel verleidelijk vindt, maar dat hij *« in bovennatuurlijke zin Huelva verkiest »* en zijn oud-leraar pas wil volgen als de kardinaal-aartsbisschop hem daartoe uitdrukkelijk de opdracht geeft.

Kort daarna ontvangt hij van kardinaal Espínola y Maestre een brief die hij als een relikwie zal be-

waren: *« Mgr. de bisschop van León is me komen opzoeken om de toestemming te vragen dat je zijn secretaris zou worden. Ik heb hem "neen" geantwoord. Hij hoopt dat hij me nog van gedachten kan doen veranderen, maar dat zal tevergeefs zijn. Ik ben ervan overtuigd dat je niet tot priester gewijd bent om "carrière te maken" of om hele steden en forten te veroveren; je bent het geworden om zielen te winnen! Al doet het me verdriet dat ik wat de wereld "een briljante loopbaan" noemt zo jong al moet afbreken, ik weet dat het goed van de zielen van het arme Huelva, waarvoor jij mijn plannen kent en uitvoert, jouw én mijn pijn verzacht. Blijf voor het ogenblik in Huelva, het is daar dat het H. Hart en je aartsbisschop jou willen. »*

Op hetzelfde moment verdwenen de stemmen. Later zou don Manuel uitroepen: *« Hoe vaak heb ik mogen ervaren dat een groot deel van mijn welslagen voortkwam uit mijn beslissing om te blijven waar het H. Hart en mijn overste mij wilden ! »*

HET WERK VOOR DE STRAATKINDEREN

« Om kinderen aan te trekken volstaat het van hen te houden. » Met die van Huelva heeft hij diep medelijden. Hij komt ze op straat tegen, arm, bedelend, zonder enige notie van God. Hij speelt met hen en laat hen zingen, terwijl hij tussendoor een korte catechismusles geeft op de originele wijze waarvoor hij het talent heeft.

DE Z. KARDINAAL-AARTSBISSCHOP MARCELO ESPÍNOLA Y MAESTRE (1835-1906).

Don Manuel aan zijn bureau
in het bisschoppelijk paleis van Málaga.

Hij merkt dat de kinderen geen school lopen en gooit zich in het riskante avontuur om hen ruime zalen en goed verluchte speelplaatsen te geven – en vooral een uitstekende vorming: « *Het schouwspel van honderden kinderen die hun tijd in de goot doorbrachten omdat er geen gratis scholen waren of omdat die instellingen in handen waren van de vijanden van Christus en de Maagd Maria, dreef ons de straat op om grote, christelijke scholen voor de arme kinderen op te richten, scholen die absoluut gratis zouden zijn. Beginkapitaal: geen centiem! Maar wel miljoenen aan vertrouwen in het H. Hart en liefde voor de verwaarloosde jeugd. Het enige wat nog moest gebeuren was omruilen: geloof, vertrouwen en liefde omzetten in peseta's en dan zou het werk slagen! Het lukte en de peseta's stroomden toe.* »

Zo verzet het geloof bergen en kregen de kinderen hun scholen. En uit die scholen kwamen complementaire werken voort: het Werk van de roepingen, dat uit die gemene straatjeugd die hem vroeger bekogelde goede en heilige priesters deed voortkomen, of het Patronaat van de leerjongens, om de beroepskennis van beginnende werklieden te verbeteren.

Altijd zag men don Manuel te midden van de kinderen. Zelfs als bisschop zou hij later dat rechtstreekse contact met hen koesteren, om over de goede God te spreken, hen de weg naar de hemel te wijzen en hen alles te geven wat hij bezat.

DE VURIGE LIEFDE VOOR HET H. SACRAMENT

Op 4 maart 1910, de eerste vrijdag van zijn jaarlijkse retraite, verzucht hij tegenover zijn trouwe gelovigen:

« *Wat is het toch triest, verschrikkelijk triest, die eenzaamheid waarin Jezus zich bevindt in zoveel tabernakels! [...] Men kan het alleen maar vergelijken met Golgotha, maar met dit verschil: op Calvarië stonden er nog Maria's die weenden*

en troostten, terwijl er hier niemand is... Vandaag vraag ik jullie geen geld voor de arme kinderen, geen hulp voor de zieken, geen werk voor de werklozen, geen vertroosting voor de bedroefden. Ik vraag jullie enkel een aalmoes van genegenheid voor Jezus in het H. Sacrament, een beetje warmte voor al die verwaarloosde tabernakels. Ik vraag het om de liefde van de Onbevleete Maagd Maria, de Moeder van zo'n misprezen Zoon, en om de liefde van dit Hart dat zo weinig in ruil krijgt. Schenk Maria's aan de in de steek gelaten tabernakels! »

Het werk van de Tabernakels-Calvaries is geboren. Vandaag heet het de Eerherstellende Eucharistische Unie. Het gaat erom de verwaarloosde en weinig bezochte tabernakels gezelschap te houden in eenheid met Maria Onbevleete en naar het voorbeeld van de H. Maagd van Golgotha en de H. Maria Magdalena.

Het devies van don Manuel: « *Hoe meer de anderen Hem in de steek laten, des te meer zal ik Hem gezelschap houden.* » Zijn oorlogskreet: « *Zelfs als alle anderen... ik niet!* » Kort daarna richt hij voor de mannen de *Discípulos de San Juan* op, om bij het tabernakel de plaats van de door Jezus beminde apostel in te nemen, en voor de vrouwen de *Marías de los Sagrarios Abandonados*, voor wie de Maagd Maria en de heilige vrouwen aan de voet van het Kruis het voorbeeld moeten zijn. De jongens worden bijeengebracht in de *Juanitos del Sagrario*.

In 1921 zal hij de vrouwelijke congregatie van de *Hermanas Marías Nazarenas* stichten, die later de *Misioneras Eucarísticas de Nazaret* worden. Hun taak: eerherstel voor de beledigingen Christus in de Eucharistie aangedaan.

Onvermeld mag niet blijven dat don Manuel in 1912 een bedevaart onderneemt naar Rome. Bij die gelegenheid wordt hij op 28 november in privé-audiëntie ontvangen door de H. Pius X, die een grote belangstelling toont voor de devotie van de Spaanse geestelijke voor de Eucharistie en hem aanmoedigt op de ingeslagen weg voort te gaan.

BISSCHOP VAN MÁLAGA

In de zomer van 1915 krijgt don Manuel een brief die hem met verstomming slaat. Hij is afkomstig van paus Benedictus XV en kondigt aan dat de aartspriester voorgesteld wordt voor de post van hulpbisschop van Málaga. Zijn nederigheid en zijn toewijding voor de werken van Huelva verhinderen hem "ja" te zeggen: hij legt dat duidelijk uit aan de nuntius, die hem gewoon antwoordt dat wat in de brief geschreven staat de wil van God en van zijn Opperherder is. Hij gehoorzaamt.

In Huelva is het een en al tranen en protest. In de lokale pers gaat men zelfs zover het voorstel te lanceren tot oprichting, met fondsen van de bevolking, van een kathedraal en een bisschoppelijk paleis, residentie van de allereerste bisschop van de stad: don Manuel González García!

Het programma van don Manuel als bisschop is in Málaga – waar hij twintig jaar zal blijven, van 1916 tot 1935 – hetzelfde als overal: *« Ik wil niet de bisschop van de wetenschap of de activiteiten zijn en ook niet die van de armen of de rijken. Ik wil niets anders zijn dan de bisschop van het verwaarloosde H. Sacrament. Ik wil geen andere weg dan diegene die leidt naar het tabernakel. Ik weet dat als ik die weg kies ik hongerigen van alle soorten zal tegenkomen, die ik met brood zal verzadigen. Ik zal arme kinderen ontdekken en ik zal geld genoeg vinden om voor hen scholen en opvangplaatsen te bouwen. Ik zal op mijn weg zielen in nood en zonder vertroosting vinden, blinden, doven, lammen en zelfs doden, echt of geestelijk dood, en ik zal*

De reusachtige kathedraal van Málaga met op de voorgrond het bisschoppelijk paleis.

over hen de blijdschap van het Leven en het heil doen neerdalen. »

Al snel is de nieuwe hulpbisschop bijzonder geliefd. In de dorpen wordt altijd halsreikend uitgekeken naar zijn pastorale bezoeken. De mensen ontdekken in hem een werkelijk goede vader die openstaat voor hun moeilijkheden en zorgen; hij van zijn kant stelt vast hoe hoog de nood is van deze eenvoudige zielen, die misvormd zijn door onwetendheid, immoraliteit en het gebrek aan priesters. *« Zonder priesters dooft het bovennatuurlijk leven uit »*, luidt zijn diagnose.

Hij ziet drie etappes in het geestelijk verval. *« In een dorp dat voor de eerste keer geen pastoor meer had, zei men me: "Hoe wilt u dat we niet anders zouden worden nu we geen pastoor en geen H. Sacrament meer hebben? We zullen gaan leven als honden!" Daar hadden ze tenminste nog het geloof. Tweede etappe: "Laat maar zo, dat hebben we hier niet meer nodig", luidde het in een ander dorp zonder pastoor. Het geloof was weg! De laatste etappe is de ergste: ik ging op bezoek in een rijk plattelandsdorp dat al dertig jaar geen pastoor meer had en vroeg: "Hoe is het met de kerk gesteld?" Antwoord: "Omdat ze ons gezegd hebben dat het er allemaal niet meer toe deed, heeft iedereen uit het gebouw weggehaald wat hij graag had en hebben we al het materiaal onder elkaar verdeeld..." Daar leefde men dus al als wilden. In die toestand komen vroeg of laat alle volkeren terecht die leven zonder pastoor of zonder contact met een priester, ondanks de elektrische verlichting, de telefoons, de radio's en al de cultuur... »*

Na de ziekte-toestand gedefinieerd te hebben, volgt het actieplan om het bisdom te reorganiseren, te beginnen met de vorming van priesters en de stichting van scholen. Het is aan zijn geestelijken dat hij vraagt om gebouwen op te richten en zelf als opvoeder te fungeren om de godsdienst en al het overige te onderwijzen. Onvermoeibaar vecht hij om

Het interieur van het bisschoppelijk paleis in Málaga. Alles werd in 1931 in brand gestoken en vernield, maar een zorgvuldige restauratie gaf het paleis zijn oorspronkelijk aanzien uit de tijd van Mgr. González García terug.

de sukkelaars voort te helpen. Hij sticht de *Nationale katholieke confederatie voor de Landbouw*. Hij helpt de autoriteiten om een epidemie van tuberculose in te dijken. Altijd als er hoge nood is, is de bisschop daar, met zijn vriendelijke glimlach voor iedereen.

Hij woont in grote eenvoud in het meest vochtige vertrek van het bisschoppelijk paleis. In zijn slaapkamer staat een simpel altaar met een tabernakel; daar brengt hij uren door om krachten op te doen zodat hij anderen kracht kan geven.

EEN ONGEWOON BANKET

Na de dood van de titelvoerende bisschop wordt Mgr. González García in oktober 1919 effectief bisschop van Málaga. Maar voor het officiële banket met de gezagsdragers voelt hij niets: *« We kunnen en mogen niet profiteren van zo'n luxueus banket "en petit comité", wetend dat de meeste kinderen in deze stad slecht te eten hebben of zelfs volledig van voedsel verstoken zijn. Laten we de tafel zo groot mogelijk maken en er al die arme kinderen rond zetten; ze moeten blij zijn en hun buikje vol eten, terwijl het voor ons een geluk en een eer zal zijn hen te bedienen. Maar vooraleer hen het voedsel voor het lichaam te geven, willen wij hen dat voor de ziel geven: de H. Communie! »*

Meer dan drieduizend kinderen nemen deel aan de plechtige mis die Mgr. González García opdraagt in de kerk van *Nuestra Señora de la Victoria*, na de kathedraal de meest prestigieuze kerk van Málaga. Tien priesters delen er de communie uit. Pas daarna wordt een goed diner georganiseerd in het seminarie, in een sfeer van echt christelijke blijdschap. De bisschop en de gouverneur dienen zelf op, samen met andere notabelen, priesters en seminaristen...

En opnieuw begint don Manuel te dromen... Hij wil absoluut een nieuw seminarie, modern, ruim en zonnig. Dat van Málaga is heel somber en het aantal priesterwijdingen is in vrije val. Tussen 1865 en 1870 waren er nog 160 wijdingen, tussen 1910 en 1915 slechts 15!

Zoals altijd heeft hij geen geld, maar hij rekt op het Hart van Jezus en begint met de werkzaamheden. Op vijf jaar tijd is het nieuwe gebouw klaar en onmiddellijk stromen de kandidaat-priesters toe. De bisschop past de discipline aan en moderniseert de werkmethodes. Hij kent alle seminaristen door en door en volgt ieder van hen persoonlijk op. En zo bloeit in het diocees opnieuw een vurig priesterlijk leven op.

DE BEPROEVING

Ooit had hij geschreven: *« Moeder van de Ge-kruisigde, neem uit het hart van uw priesters de vrees voor de dagelijkse kruisiging weg. Verkrijg van hen dat ze alles aan de zielen geven, er zich aan schenken, voor hen werken en lijden zonder ooit af te dalen van het kruis van hun dagelijkse mis. »* Nu brak ook voor hem het uur aan dat hij zijn Meester moest navolgen in zijn Passie.

De Spaanse gemeenteraadsverkiezingen in de lente van 1931 liepen uit op een overwinning voor republikeinen en socialisten. Op 14 april verliet koning Alfonso XIII, in een paniecreactie, het land om in ballingschap te gaan. Daarop werd de Tweede Republiek uitgeroepen en kwam een regering van antiklerikalen aan de macht, die niet optrad toen het tot geweld tegen vertegenwoordigers van de katholieke Kerk kwam.

Ook in Málaga hitsten de Roden het gepeupel op. In de nacht van 11 mei 1931 werd het bisschoppelijk paleis aangevallen door een bende die gewapend was met ijzeren staven, revolvers en bussen benzine. De goedheid van don Manuel, zijn toewijding, zijn liefde voor de armen, zijn grenzeloze naastenliefde, zijn zelfvergetelheid en zijn eenvoud die hem de genegenheid van iedereen opleverde – het waren allemaal kwaliteiten die onverdraaglijk waren voor de vijanden van God en zijn Kerk. Hij was de levende ontkenning van het profiel dat zij de publieke opinie wilden opdringen: dat van een meedogenloze, egoïstische en onrechtvaardige Kerk die het volk onderdrukte. Het was daarom dat de bisschop het allereerste doelwit van hun terreur was.

Om middernacht rammen de aanvallers de toegangspoort, dringen het paleis binnen en beginnen hun vernielingswerk; al snel wordt er brand gesticht. De eerste gedachte van don Manuel gaat uit naar het H. Sacrament, dat moet gered worden. Hijzelf en alle mannelijke en vrouwelijke religieuzen die zich in het paleis teruggetrokken hebben, communiceren de nog aanwezige hosties. Daarop gaat de bisschop kalm en glimlachend naar buiten en richt zich tot de meute:

« Ik ben in jullie macht. Wat willen jullie? Ik lever mezelf aan jullie uit. »

Na enkele ogenblikken van verbazing en stilte klinkt het plots fel: *« Weg met de bisschop! Ter dood! Leve de republiek! »* Maar er zijn ook andere kreten: *« Bescherm hem! »*

Een van de heethoofden zwaait met touwen om de bisschop vast te binden en wellicht op te hangen. Maar, zo vertelt don Manuel later: *« Op het moment waarop hij zijn misdadig plan wou uitvoeren, vielen de touwen uit zijn handen. »* Enkele welmenende personen ontfermen zich over de prelaat en brengen hem in veiligheid, terwijl ook de andere belaagden kunnen ontkomen. Heel de inboedel en alle kunstwerken in het *Palacio episcopal* gaan echter verloren, terwijl ook de grote meerderheid van de kerken en kloosters in Málaga in brand worden gestoken.

Mgr. González García vindt zeven maanden onderdak op Gibraltar, waarna hij via Ronda doorreist naar Madrid. Vanaf 1932 bestuurt hij zijn bisdom noodgedwongen vanuit de hoofdstad, als een baneling. Op 4 juli 1935 ontvangt hij een brief van

kardinaal Tedeschini met de beslissing van paus Pius XI : hij moet het bisdom Málaga opgeven !

Zwaar aangeslagen buigt don Manuel zich neer voor het tabernakel : *« Eucharistisch Hart van Jezus, als Gij wilt dat ik de graankorrel ben die in de aarde valt en sterft voor de redding van de beminde clerus van Málaga : fiat ! »*

NAAR PALENCIA

Hij wordt benoemd tot bisschop van Palencia, een stad in het noorden van Castilië en León. Hij doet er zijn intrede op 12 oktober 1935, op het feest van de *Virgen del Pilar*, de diep vereerde H. Maagd op haar zuil van jaspis in de basiliek van Saragossa. Heel Palencia is op de been om hem uitbundig in te halen. Wanneer hij de kansel beklimt, breekt zijn stem door de emoties : *« De vertegenwoordiger van Jezus die God jullie zendt, weent vóór jullie ogen van vreugde. Mocht God jullie ruim vergoeden die tranen te hebben doen opwellen ! Maar de beste beloning is het offer. Deze vader die jullie van God krijgen zal niet anders van jullie houden dan door zich voor jullie op te offeren... »*

Zoals in Málaga is ook in zijn nieuwe bisschopsstad het seminarie het voornaamste voorwerp van zijn zorgen. Hij werkt hard om het geestelijk leven te verbeteren en slaagt er snel in het niveau op alle vlakken te doen stijgen.

Tijdens de Burgeroorlog onderstreept hij waar het in essentie om gaat : *« Vergeet niet dat de oorlog die ons land verwoest niet enkel een sociale en politieke burgeroorlog is, maar in de eerste plaats een godsdienstoorlog. Het is een oorlog tegen het katholieke Spanje, tegen Christus en tegen zijn mystiek Lichaam. Heeft Hijzelf in zijn Eucharistie en in zijn Kerk niet het grootste en voornaamste deel van de haat en de agressie gedragen ? »*

Hij stelt voor om tegen die van haat verzadigde sfeer te strijden met het gebed : *« Predik de noodzakelijkste van alle kruistochten, die van de*

De laatste foto, twee maanden voor zijn overlijden.

« Dezelfde Jezus Christus die daar in het tabernakel is, zal ik ontmoeten bij het Oordeel. »

broederlijke liefde onder de Spanjaarden. Vergeten we nooit de grote les van de tragedie van acht eeuwen strijd tegen de islam. Waarom konden de moslims zo gemakkelijk binnendringen in het Wisigotische Spanje ? Omdat het verdeeld en corrupt was. Waarom duurde de Reconquista acht eeuwen ? Door gebrek aan broederlijke naastenliefde. Als het communisme de religie van de haat is, dan is onze heilige godsdienst die van de liefde. »

Het graf van de H. Manuel González García, « de bisschop van het in de steek gelaten tabernakel », in de kathedraal van Palencia.

Hij moedigt ook een campagne van met aandacht gereciteerde en goed overwogen rozenhoedjes aan. Het verschrikkelijk drama van de burgeroorlog drijft hem ertoe talloze herderlijke brieven aan zijn gelovigen te schrijven, om hen op elk moment een gepast woord te schenken, goede raad over het juiste gedrag, aanmoediging, troost... Sommige brieven worden vlugschriften die tot in de loopgraven uitgedeeld worden ; op een bepaald ogenblik worden er honderdduizenden in heel Spanje en daarbuiten verdeeld. De kinderen laat hij knielen voor de tabernakels van alle parochies in zijn bisdom en bidden voor de vrede.

Hij heeft de moed om te onderstrepen dat « *de gesel van de oorlog het loon is van het overtreden van Gods geboden* » en legt de vinger op de wonde : « *Oorlog aan de immoraliteit ! Als jullie er prat op zouden gaan het wrede en barbaarse communisme overwonnen te hebben, maar tegelijk het verkapt heidendom laten bestaan in de mode en de dagelijkse gebruiken, dan zal de triomf slechts een halve triomf zijn die snel zal uitlopen op een complete nederlaag.* »

DE OPPERSTE LIEFDE

Al van in zijn seminarietijd had don Manuel last van migraine en misselijkheid. In Huelva had hij de gewoonte aangenomen met gesloten ogen te preken om zijn evenwicht niet te verliezen. Na een zware nieraandoening begeeft hij zich, heel ziek en uitgeput, in oktober 1939 naar Saragossa, waar hij een huis van de *Marías Nazarenas* had gesticht. In die stad neemt hij afscheid van zijn « kleine Moeder », de *Virgen del Pilar*. Zijn glimlach verbergt diep lijden : « *Verborgen Hostie, leer mij lijden in stilte zonder iets te laten merken.* »

Bij zijn terugkeer in Palencia ontvangt hij het H. Viaticum. Op 31 december treft men voorbereidingen om hem naar Madrid te vervoeren voor een operatie. Op de draagberrie bidt hij luidop : « *Vader in de Hemel, door het Onbevlekt Hart van Maria offer ik U uw Zoon Jezus en ik offer mezelf samen met Hem en voor Hem, voor al zijn intenties en in naam van al zijn schepselen.* » Vervolgens zegt hij het *Te Deum* op. Ter hoogte van de kapel van zijn bisschoppelijk paleis vraagt hij dat men hem in de richting van het tabernakel plaatst om van de Geliefde afscheid te nemen. Iedereen knielt in een ontroerende stilte. Hij bidt : « *Gezegend zijt Gij voor alles en omdat Gij*

wilt dat ik nu vertrek. Ik ben van U, doe met mij wat U behaagt. Als Gij wilt dat ik terugkeer : gezegend zijt Gij. In het andere geval : gezegend zijt Gij. Het is allemaal zoals Gij het wilt. Kom, laten we gaan. »

Vanuit de ziekenwagen geeft hij zijn laatste zegen. Om zijn emotie te verbergen begint hij te zingen : « *Heilig Hart, gij zult heersen* » en « *O Maria, o goede Moeder* ».

In de kliniek in Madrid vangt zijn doodsstrijd aan. Ondanks het feit dat hij maar moeizaam kan slikken, kan hij toch voor de laatste keer de H. Communie ontvangen. Tegen alle verwachting in slaagt hij er in om zijn rechterarm op te heffen en alle aanwezigen te zegenen.

Zijn broer komt over uit Sevilla. Don Manuel herkent hem, glimlacht en wil iets zeggen, maar het lukt hem niet. De broer komt dichterbij en toont hem een prentje van de *Virgen de la Alegría...* de Maagd Maria tot wie hij zo vaak gebeden heeft toen hij klein was, de Moeder van de Zoete Vreugde ! « *Bekijk haar goed, Manolo* », zegt zijn broer hem. « *Deze ochtend wordt er op haar altaar een mis voor jou opgedragen.* » De stervende glimlacht opnieuw en omhelst zijn broer.

Op 4 januari 1940 blaast don Manuel de laatste adem uit. Hij heeft zijn levensprogramma vervuld : « *de bisschop van de vertroosting zijn voor twee grote bedroefden : het H. Sacrament en het volk* ». Hij wordt begraven in de kapel van het H. Sacrament in de kathedraal van Palencia, aan de voet van het tabernakel.

Op 29 april 2001 volgt zijn zaligverklaring. Paus Franciscus verklaart hem heilig op 16 oktober 2016.

broeder Pierre van de Transfiguratie

DE HEILIGE MAAGD OP DE PILAAR

Onze-Lieve-Vrouw van de Pilaar (*Nuestra Señora del Pilar*) zou verschenen zijn aan de apostel Jacobus de Meerdere in het jaar 40 – dus nog vóór haar Tenhemelopneming.

De apostel was kort na Pinksteren vertrokken naar Spanje om er de Blijde Boodschap te verkondigen, maar boekte weinig succes en dreigde de moed te verliezen. Aan de oever van de Ebro in de stad *Caesaraugusta*, het latere Saragossa, bad hij vurig tot de Moeder van zijn Meester. Had zij hem in Jeruzalem niet beloofd dat ze hem ter hulp zou komen wanneer hij die steun het meest nodig zou hebben ? De H. Maagd verscheen hem (haar eerste verschijning !) staande op een zuil van jaspis en omringd door engelen. Ze sprak *Santiago* moed in en verzekerde hem : « *Het geloof van het volk in dit land zal ooit zo sterk zijn als de pilaar waarop ik nu sta.* »

Zij vroeg de apostel om op de plek van haar verschijning een heiligdom te bouwen. Daar moest de pilaar bewaard worden, met er boven op een houten beeldje dat ze Sint-Jacob gaf en dat haarzelf met haar Zoon op de arm voorstelde. De apostel bouwde een bescheiden kapel, die later zou uitgroeien tot de beroemde basiliek van *Nuestra Señora del Pilar*, waarvan de huidige spectaculaire vorm in de zeventiende eeuw gestalte kreeg. Onze-Lieve-Vrouw voorspelde nog : « *Deze kerk zal blijven bestaan tot het einde van de tijden, zodat God door mijn tussenkomst mirakels en wondertekens kan doen voor alwie zichzelf onder mijn bescherming plaatst.* »

Veel heiligen, koningen van Spanje en buitenlandse heersers hebben tot de Maagd op de Pilaar gebeden. Het houten beeldje, 39 cm hoog, werd in

1905 plechtig gekroond met een zeer kostbare kroon die door de H. Pius X in Rome gezegend was. De zuil is met brons en zilver omkleed en sinds de zestiende eeuw omgeven met een *manto*, een soort van mantel.

Op 3 augustus 1936, tijdens de Spaanse Burgeroorlog, wierp een vliegtuig van de republikeinen drie bommen op het heiligdom. Ze drongen door tot in de gewelven, maar explodeerden niet en richtten dus ook geen ernstige schade aan, wat werd gezien als een zoveelste wonder bewerkt door de H. Maagd op de Pilaar. De bommen werden gedeactiveerd en zijn tegenwoordig tentoongesteld vlakbij haar kapel.

De feestdag van *Nuestra Señora del Pilar* valt op 12 oktober. Dat is ook de dag dat Columbus de Nieuwe Wereld ontdekte en alle Spaanstalige landen de *Día de la Hispanidad* vieren.

BELGIË EN ZIJN KOLONIE

CONGO-VRIJSTAAT, DROOM OF NACHTMERRIE ?

OP 1 juni 1885 was Leopold II plots niet meer alleen koning van de Belgen, maar ook soeverein van een nieuwe staat, Congo-Vrijstaat. « Die staat zou precies drieëntwintig jaar, vijf maanden en vijftien dagen bestaan : op 15 november 1908 werd hij omgevormd tot kolonie van België. Congo begon dus niet als een kolonie, maar als een staat, en wel een van de merkwaardigste die Sub-Saharisch Afrika ooit heeft gekend », aldus David Van Reybrouck in zijn bestseller « *Congo. Een geschiedenis* » (2010 ; 27ste druk 2011, p. 71).

In België was Leopold een constitutioneel vorst met beperkte bevoegdheden ; in Congo daarentegen was hij een absoluut monarch. Dat had alles te maken met de gewiekste manier waarop onze koning zijn Vrijstaat veroverd had : « De Europese grootmachten hadden niet hém, maar zijn *Association Internationale du Congo* erkend als de soevereine instantie over het Congobekken. Niemand leek te protesteren toen hij die schijnconstructie na de Conferentie van Berlijn liet voor wat ze was en zich ostentatief als heerser van de Congo-Vrijstaat ging manifesteren. Men zag in hem een groot filantroop, met veel idealen en nog meer middelen » (*ibid.*, p. 72).

Anders dan Van Reybrouck lijkt te suggereren, besepte de vorst zeer goed dat het grote werk nog moest beginnen en dat hij ook in de toekomst al zijn diplomatieke talenten zou moeten aanspreken om Congo uit de handen van jaloerse kapers op de kust te houden.

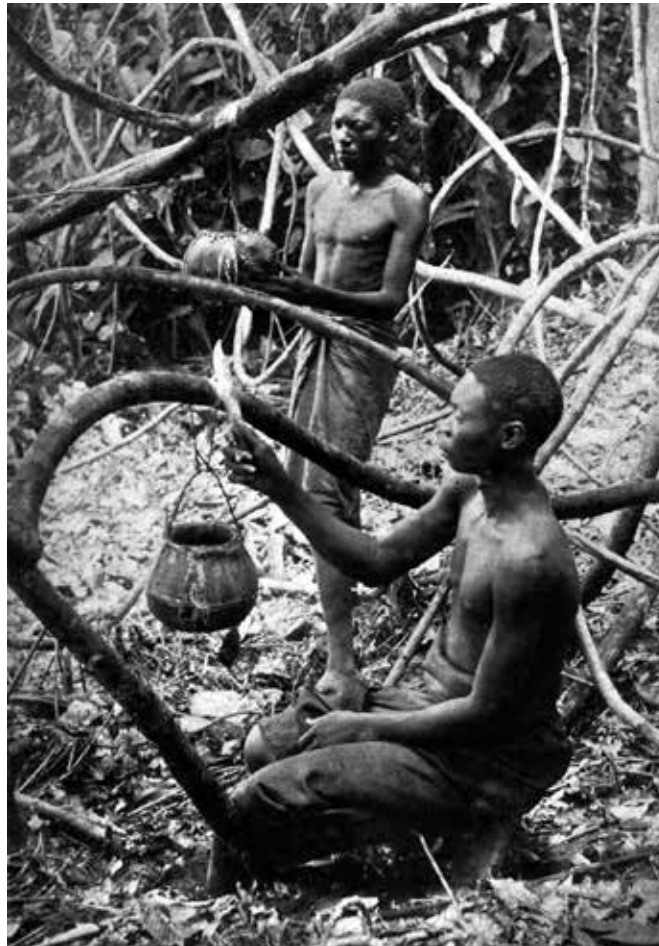
Allereerst waren er fondsen nodig om het nieuwe land op een ordentelijke manier te besturen. De koning wist « dat hij op korte termijn enorme geldsommen moest bijeenbrengen. Hij had al ongeveer tien miljoen van zijn persoonlijk fortuin aan zijn Afrikaanse ondernemingen besteed. [...] Het was evenwel een utopie zich in te beelden dat één enkele persoon, hoe rijk ook, al de financiële

lasten zou kunnen dragen » (Barbara Emerson, *Leopold II of the Belgians : King of Colonialism*, Fr. vert. 1980, p. 139).

De vorst benaderde bevriende bankiers in binnen- en buitenland, schreef publieke leningen uit en zette allerlei acties op – zelfs een (mislukt) plan om in

Frankrijk een grote loterij ten voordele van Congo te organiseren ! – maar die brachten niet op wat hij ervan verwachtte. Het was duidelijk dat de bankwereld niet geloofde in de toekomst van zijn Congolese onderneming.

Leopold zelf geloofde er daarentegen vast in. In juni 1888 greep hij de opening van een grote beurs aan om een vurige oproep te lanceren : « *Het vaderland mag dan wel ons hoofdkwartier zijn, maar ons objectief moet de wereld zijn. Er zijn geen kleine landen, er zijn enkel kleine geesten. Wanneer de mensen groot zijn, dan kunnen zij – hoe eng de grenzen ook zijn – grootse dingen verwezenlijken !* »

De rubberoogst in het evenaarswoud, aanleiding tot de "kruistocht" tegen Leopold II. Terecht of onterecht ?

HET HUZARENSTUK VAN ALBERT THYS

Eigenlijk moest Leopold ervoor zorgen dat zijn staat door economische activiteiten zo vlug mogelijk zelf voor inkomsten kon zorgen. Daartoe was een degelijke infrastructuur broodnodig. Allereerst moest er een spoorwegverbinding komen tussen de monding van de Congo en de *Stanley Pool*, om de watervallen op de benedenloop te omzeilen en het gebied hogerop te ontsluiten. De koning wierp een visje uit in het Verenigd Koninkrijk en vond al snel interesse bij een aantal zakenlui, maar uiteindelijk blies hij de onderhandelingen af omdat hij een beter aanbod kreeg van een Belgische groep – eindelijk ! – waarvan de woordvoerder Albert Thys was.

Thys was een jonge officier die de koloniale visie van de koning deelde en die door Leopold, met zijn haast feilloze mensenkennis, was opgemerkt en aangehouden. Zijn eerste opdrachten hadden te maken met de voorbereiding van Belgische expedities naar

het Congobekken. Hij zetelde ook in de comités die het pad effenden voor de oprichting van Congo-Vrijstaat in 1885.

Vanaf dat jaar zette Thys zich met niet aflatende ijver in voor het onontbeerlijk geachte treintraject tussen Matadi en Leopoldstad. Hij was zelf rotsvast overtuigd van het project en hield onverpoosd toespraken en pleidooien om de Belgische zakenwereld te overtuigen. Hij leunde zelfs persoonlijk met aandelen, zodat bekenden die hem zagen aankomen snel de straat overstaken om het voetpad aan de overkant te nemen! Uiteindelijk boekte Thys succes en kon hij de koning een investeringskapitaal van acht miljoen frank voorleggen. Leopold zelf kreeg van zijn eerste-minister Beernaert gedaan dat het parlement een schatkistlening van nog eens tien miljoen toestond.

Daarop werd de *Compagnie du Congo pour le Commerce et l'Industrie* (CCCI) opgericht en vertrok Thys met een ploeg ingenieurs in mei 1887 naar Boma, de eerste hoofdstad van de Vrijstaat. De taak waarvoor ze stonden was kolossaal: honderden kilometers spoorlijn door een gebied met bergmassieven, ravijnen, rivieren en moerassen. De aanleg zou uiteindelijk een decennium duren en het leven kosten aan bijna tweeduizend mensen, van wie de meesten het slachtoffer werden van ziekten. Op het tracé van de lijn werd een stad gesticht die heel terecht naar de Belgische pionier genoemd werd: Thysstad (nu Mbanza-Ngungu).

De ondernemende officier liet het daar niet bij, want hij geloofde dat de CCCI nog meer in haar mars had. Hij ontpopte zich tot een succesvol zakenman en richtte nog drie andere maatschappijen op: de eerste voor de handel in het algemeen, de tweede (de *Société belge du Haut-Congo*) voor de aankoop van ivoor en rubber en de derde voor de teelt van runderen die als voeding voor de Europeanen zouden dienen.

ALBERT THYS, officier en zakenman.

FINANCIËLE ZORGEN

Onder de koning-soeverein werd de Congostaat vanuit Brussel bestuurd door een directorium van drie hoge ambtenaren: een voor Buitenlandse Zaken, een voor Financiën en een voor Binnenlandse Zaken (met onder meer de verantwoordelijkheid voor de *Force publique*, de legermacht in Congo). In Boma zetelde een gouverneur-generaal. « Alle administratieve raderen werden sterk gecentraliseerd en geleid vanuit Brussel » (Emerson p. 145).

België was officieel dan wel niet betrokken bij de organisatie van de Congostaat, dat nam niet weg dat de koning er in toenemende mate onderdanen naartoe stuurde. Hij vond ondernemende officieren, diplomaten, juristen en geestelijken bereid om in het verre Afrika het beste van zichzelf te geven, ook al hadden velen geen enkele overzeese ervaring. In 1889 waren er onder de 430 Europese ambtenaren 130 Belgen, een aantal dat gestaag zou oplopen.

In die periode waren de jaarlijkse uitgaven van de staat tienmaal zo groot als de inkomsten, die enkel maar voortkwamen van de uitvoerrechten van de twee voornaamste exportproducten: ivoor en palmolie. Leopold realiseerde zich dat er de eerste jaren weinig verbetering in de toestand zou komen en dat hij vroeg of laat zou moeten aankloppen bij de Belgische regering voor geld.

« Zonder spoorweg is Congo geen penny waard », had Stanley gezegd. Onder impuls van Thys en ten koste van bovenmenselijke inspanningen werd een spoorlijn aangelegd tussen Matadi en Leopoldstad.

De financiële kopzorgen van de koning noopten hem ertoe om flink te bezuinigen op zijn eigen levenswijze. De rekeningen van de hofleveranciers werden op een bepaald ogenblik zelfs niet meer betaald. Toch bleef Congo onafgebroken geld opslokken, zodat Leopold er op de duur chagrijnig van werd en zijn gezondheid er begon onder te lijden. Toen hij op een avond in Laken nors en zwijgzaam door het salon ijsbeerde, zei de koningin tot haar dochter : « *Hij wordt nog krankzinnig met zijn Congo...* »

De karikatuur van een zelfvoldane Leopold die alleen maar droomt van de rijkdommen die “zijn” Congo hem zal opleveren, klopt helemaal niet met de historische werkelijkheid. Jarenlang was de vorst heel bang dat zijn hele onderneming op een faillissement zou uitdraaien. Hij vreesde dat de publieke opinie, die al bijzonder kritisch was, zich dan helemaal tegen hem zou keren. Misschien zou hij zelfs tot aftreden gedwongen worden...

In 1888 verzuchtte hij : « *Overeenkomstig mijn plicht streef ik geen enkel egoïstisch doel na. De enige gunst die ik vraag, is om verder te kunnen gaan met al mijn persoonlijke inkomsten nuttig te kunnen besteden aan de expansie van onze buitenlandse belangen. [...] Wat ik in Afrika heb gezocht, wat ik er meer en meer zal vinden als men mij volgt, dat is, samen met de vooruitgang van de beschaving, werk voor onze industriële firma's en bijgevolg voor hun talrijke werknemers.* »

Anders dan heel wat moderne “historici”, is Van Reybrouck zo eerlijk dat toe te geven : « Zijn onderneming herleiden tot tomeloze zelfverrijking doet geen recht aan de nationale en sociale mo-

tieven van zijn imperialisme. België was nog jong en labiel, met Nederlands-Limburg en Luxemburg had het grote delen van zijn territorium verloren, katholieken en liberalen lustten elkander inmiddels rauw, het proletariaat begon zich te roeren : een explosieve cocktail. Het land leek wel “een stoomketel zonder ventiel”, vond Leopold. Congo werd dat ventiel » (p. 75).

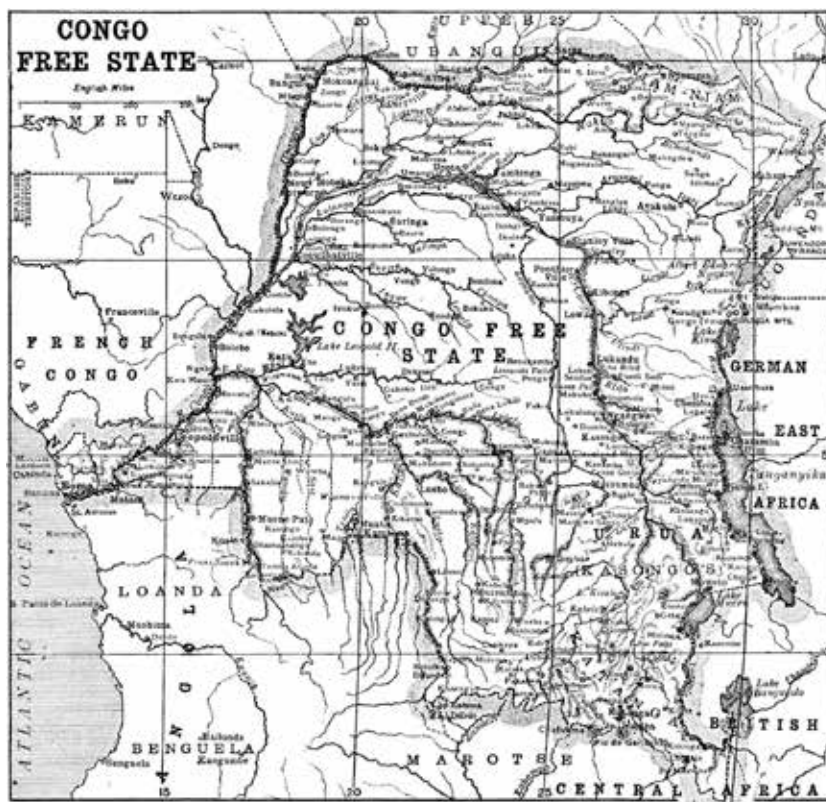
EEN CONFERENTIE EN HAAR GEVOLGEN

In 1888 lanceert Mgr. Lavigerie, aartsbisschop van Algiers en stichter van de missiecongregatie van de Witte Paters¹, een grote campagne tegen de slavenhandel. « *Weinig mensen, heel weinig mensen hebben de hogere roeping : de menselijkheid* », verklaart hij, in een voor een katholieke prelaat toch wel wat vreemd “humanitair” perspectief *avant la lettre*. Hij bewerkt de publieke opinie met preken in Parijs en Brussel en roept de gelovigen op om hun regeringen onder druk te zetten : Afrika moet voorgoed gered worden van de schande van de slavernij.

De Britse premier Lord Salisbury neemt het initiatief om de landen die de slotakte van de conferentie van Berlijn ondertekend hebben, opnieuw samen te roepen. Als plaats voor de vergadering wordt Brussel gekozen, waar de conferentie op 18 november 1889 van start gaat.

Op het ogenblik waarop de plannen concreet moeten gemaakt worden, blijkt grote verdeeldheid onder de deelnemers. Het enige haalbare en gedetailleerde voorstel komt van... koning Leopold, die suggereert dat de koloniale mogendheden op hun territoria versterkte posten zouden oprichten ; van daaruit kunnen ze dan mobiele colonnes uitsenden om de slavenkaravanen te achtervolgen en te onderscheppen. Verder moeten er wegen en spoorwegen komen van de kusten naar het binnenland en moet men de controle verwerven over de bevaarbare rivieren, zodat er sneller kan opgetreden worden tegen de slavenhandelaars.

Dit programma is zo omvangrijk dat de grootmachten aarzelen. Onze koning verklaart zich echter bereid met de Vrijstaat, « *die helaas het bolwerk van de slavenhandel is* », actie te ondernemen. Maar koken kost geld. En dus zou Leopold graag de toelating krijgen om een invoertaks te heffen op alle producten die Congo binnengaan... Dat vindt iedereen in beginsel een redelijke vraag. Er zijn nog wat

De Onafhankelijke Congostaat in 1892 :
een gebied tachtig maal zo groot als België.

1. Over de soms ronduit rampzalige politiek van de liberaal-katholieke aartsbisschop, goede vriend en geestesgenoot van paus Leo XIII, zie het artikel *Kardinaal Lavigerie en de martelaren van Oeganda* in *Hij is verrezen !* nr. 94, juli-augustus 2018, pp. 11-17.

strubbelingen met de Nederlanders en de Fransen, maar tenslotte wordt in februari 1891 in Parijs een akkoord bereikt: de koning mag tot 10 % heffen op alle import – een opsteker van formaat!

Leopold neemt meteen de nodige maatregelen om daadwerkelijk met de strijd tegen de slavenhandel te beginnen. Een eerste militaire expeditie onder leiding van Edward Hinck vertrekt in het voorjaar van 1890 uit Antwerpen om een post te stichten op de Lomami, vlak tegenover het gebied waar de slavenhandelaars baas zijn. Een andere expeditie, geleid door kapitein Alphonse Jacques (de latere generaal), richt het fort *Albertville* op aan het Tanganyikameer en bindt de strijd aan met de machtige trafikant Rumaliza. En in 1892 steekt majoor Francis Dhanis de Lomami over om een totale oorlog te voeren tegen de handelaars in de streek Maniema; na felle gevechten verovert hij hun voornaamste bases en brengt hen zo een beslissende slag toe: de macht van de Afro-Arabische trafikanten uit Zanzibar wordt definitief gebroken.

Het is een vergeten heldenepos van landgenoten in dienst van Congo-Vrijstaat. Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat hun succesvolle campagnes doodgezwegen worden omdat ze niet passen in het ons opgedrongen beeld van het “monster” Leopold II ...

HET TESTAMENT VAN DE KONING

In juli 1890 stelde eerste-minister Beernaert het parlement onverwacht in kennis van het testament dat de koning opgemaakt had en waarin hij de soevereiniteit over Congo aan België schonk. « In feite spreekt het voor zich **dat Leopold II altijd al gewild had dat Congo uiteindelijk een Belgische kolonie zou worden.** Het moment was gekomen om dat officieel bekend te maken: het was de uitgelezen kans om de aandacht te vestigen op de financiële offers die hij al gebracht had en op de voordelen die België er weldra zou kunnen uit halen » (Emerson p. 146). In een begeleidende brief aan Beernaert schreef de koning onder meer:

« Meer nog dan andere naties moet een land van ambachtslieden en handelaars zich inspannen om zich te verzekeren van exportgebieden. Die vaderlandslievende bekommernis heeft mijn leven beheerst en is bepalend geweest voor de schepping van de Afrikaanse onderneming. Mijn inspanningen zijn niet vruchteloos gebleken: een jonge en grote staat, bestuurd vanuit Brussel, heeft op vreedzame wijze het daglicht gezien. [...] De administratie ervan is in handen van Belgen, terwijl andere landgenoten in steeds grotere aantallen er hun kapitaal vrucht doen dragen.

« Er is een grote toekomst gereserveerd voor Congo, waarvan de immense waarde weldra voor iedereen overduidelijk zal worden.

« De aanvang van een onderneming zoals degene die mij zo beziggehouden heeft, is altijd moeilijk en lastig. Ik hield eraan de inspanningen volledig op mij

De katholieke politicus August Beernaert (1829-1912), tien jaar lang eerste-minister onder Leopold II.

te nemen. Om zijn land een dienst te bewijzen mag een koning niet terugschrikken voor de verwezenlijking van een onderneming, zelfs als die schijnbaar van roekeloosheid getuigt. De rijkdom van een vorst ligt in de publieke welvaart.

« Tot op de dag van mijn dood zal ik in diezelfde geest van nationaal belang die mij tot nu toe geleid heeft, verder gaan met ons Afrikaans werk te leiden en te ondersteunen. Maar als het land vroeger al zou besluiten om nauwere banden aan te gaan met mijn Congolese bezittingen, zal ik niet aarzelen om ze aan België ter beschikking te stellen; ik zal verheugd zijn als mijn land nog tijdens mijn leven het volledige gebruik van Congo geniet. »

De politici reageerden opvallend positief. Het dient gezegd dat de mening van de Belgen over de Congolese droom van hun vorst de voorbije jaren ten gunste gewijzigd was. De kranten hadden positieve rapporten uitgebracht en het spoorwegproject van Thys verliep naar wens. Er waaide een gunstige wind en de viering van de vijfentwintigste verjaardag van de troonsbestijging van Leopold, in datzelfde jaar 1890, werd een onverhoopt succes. Er begon na zoveel jaren van onbegrip iets van waardering te ontluiken...

Toen de koning een nieuw krediet van 25 miljoen frank vroeg om zijn werk voort te zetten, kon het parlement bezwaarlijk weigeren. Het bedrag werd renteloos toegekend: vijf miljoen met onmiddellijke ingang, de rest in jaarlijkse schijven gespreid over tien jaar. Er werd bepaald dat de Belgische staat na die tijd kon kiezen voor ofwel de volledige te-

rugbetaling door de vorst, ofwel de annexatie van de Vrijstaat.

Gaat het allemaal slechts om het doortrapt manoeuvre van een man die financieel aan de grond zit? Dat doet Leopold groot onrecht. Als hij enkel aan eigen verrijking had gedacht, dan had hij zijn plannen beter al lang opgeborgen. Het testament maakt duidelijk dat het koninklijk cadeau aan België inhoudt dat alle risico's voor rekening van de soeverein blijven, terwijl alle toekomstige baten de natie zullen toevallen.

HET STREVEN NAAR EEN MODELSTAAT

Al te gemakkelijk stelt men het tegenwoordig voor alsof de Congostaat een vrijhaven voor de grootst mogelijke willekeur was, een land zonder God of gebod. Dat klopt niet. « De koning-soeverein wou niet weten van een pseudostaat » (Pierre-Luc Plasman, *Léopold II, potentat congolais. L'action royale face à la violence coloniale*, Brussel, 2017, p. 101), integendeel: hij legde de nadruk op « de minutieuze uitvoering van onze orders voor de ontwikkeling van de welvaart en de beschaving in de Onafhankelijke Congostaat, waarvan wij een modelstaat willen en moeten maken » (brief aan Charles Liebrechts, 28 november 1899).

De wetgeving die tot stand komt, definieert de betrekkingen tussen kolonisatoren en gekoloniseerden. Slavernij is verboden en er wordt een contract ingesteld voor het inhuren van arbeiders; de huur-tijd mag zeven jaar niet overschrijden en de verloning – in geld of in natura – moet duidelijk bepaald worden. Het departement van Justitie moet alle contracten verifiëren. Gouverneur-generaal Camille Janssen, aangesteld in 1886, geeft zijn functionarissen als richtlijn dat ze « het moreel en intellectueel niveau van hun zwarte bedienden moeten proberen

te verheffen [...] en hun inspanningen moeten stimuleren door straffen en beloningen op een wijze manier toe te passen ».

Zoals overal in Afrika wordt de discipline vaak gehandhaafd met lijfstraffen, in het bijzonder zweepslagen. De overheid probeert misbruiken echter tegen te gaan. Wanneer een commandant van de *Force publique* in 1889 een ondergeschikte uit Zanzibar zo hard tuchtigt dat hij overlijdt, krijgt Janssen vanuit Brussel de opdracht de zaak uit te spitten. De commandant wordt veroordeeld. Vicegouverneur Ledeganck bepaalt vervolgens dat zweepslagen « nooit mogen ontaarden in een daad van onmenselijkheid of wreedheid » en dat de straf in de nabije toekomst moet verdwijnen, zoals al het geval is in de Beneden-Congo (A. Lycops en G. Touchard, *Recueil usuel de la législation de l'État indépendant du Congo*, Brussel, 1903, deel 1, p. 286).

Gouverneur-generaal Théophile Wahis, die in 1892 aantreedt, stelt als eerste bestuursdaad een verbod in op de kwalijke praktijk om als afschrikwekkend voorbeeld een heel dorp in brand te steken. Zo'n middel « versterkt de vijandschap en niet de onderwerping », oordeelt hij (Lycops en Touchard p. 611). Wahis onderneemt ook een inspectietocht in de Boven-Congo, met bijzondere aandacht voor de behandeling van gevangenen.

Congo-Vrijstaat was in alle opzichten zo'n uniek experiment – het was immers geen kolonie zoals de overzeese bezittingen van de grote mogendheden – dat zowel de soeverein als zijn vertegenwoordigers in Brussel en in Boma er werkelijk een voorbeeldstaat wilden van maken. Dat spoorde volledig met de beschavende opdracht die Leopold II van de Berlijnse conferentie gekregen had, waarbij we zoals gezegd niet mogen vergeten dat economische exploitatie in de 19de eeuw niet gezien werd als tegengesteld aan het humanitaire ideaal.

Natuurlijk konden de verheven betrachtingen niet altijd in de praktijk gerealiseerd worden. Congo was simpelweg te groot, het administratieve netwerk nog veel te weinig uitgebouwd. De soeverein mocht dan wel almachtig zijn, alwetend was hij niet. Allicht gebeurden er veel zaken die het daglicht schuwden. Maar Leopold ervan beschuldigen dat hij van bij het begin boosaardige bedoelingen had, is pure laster.

HET KEERPUNT

Ondanks de renteloze lening van de Belgische staat blijft de soeverein kampen met financiële moeilijkheden. Hij is dan ook nooit tevreden met het bereikte resultaat en wil altijd verder – zelfs in geografische zin: hij wil de Vrijstaat uitbreiden in zuidoostelijke richting (Katanga) en naar het noordoosten (de vallei van de Nijl). Om die plannen te kunnen verwezenlijken is Leopold meer en

In de beginfase was slechts een handvol mensen verantwoordelijk voor het plaatselijk bestuur van de Vrijstaat. In het midden, in de rieten zetel, gouverneur-generaal Camille Janssen. Links van hem zit sir Francis de Winton, de administrateur-generaal die op 1 juli 1885 officieel de onafhankelijkheid van de nieuwe staat proclameerde. Foto genomen in Vivi in 1886.

meer geneigd het broodnodige geld te zoeken in Afrika zelf. Wat is er eenvoudiger en rendabeler dan dat de Congolese staat zélf handel zou gaan drijven? Dat kan door alle grond die niet bebouwd of bewoond wordt – dus het overgrote deel – als eigendom van de Vrijstaat te beschouwen en de grondstoffen ervan te exploiteren.

Tussen 1891 en 1893 doet er zich in het Congo-beleid een ingrijpende wijziging voor. De reden is van economische aard: **met de zegen van Leopold II wordt vrije baan gegeven aan een ongebreideld kapitalisme**, dat enkel uit is op het verwerven van zoveel mogelijk winst en zich weinig gelegen laat aan morele overwegingen.

De nieuwe politiek legt een gevaarlijke hypotheek op de oorspronkelijke idealen van de Onafhankelijke Congostaat. Een jonge magistraat, Octave Louwers, heeft vanuit zijn eigen ervaringen het spanningsveld uitstekend verwoord in 1901: « *De Congostaat presenteert zich met twee verschillende gezichten. Ten eerste is er de koloniserende en beschaven- de staat, met zijn goede bedoelingen, zijn goede ideeën, zijn wijze maatregelen en zijn handelwijze die alles bijeen vaak lovenswaardig is. Ten tweede is er de kapitalistische staat, die rubber, ivoor en alle mogelijke en denkbare rijkdommen exploiteert, die zich op sleptouw laat nemen door de ontgin- ningsmaatschappijen en soms een groot aandeel heeft in de barbaarse gruwelijkheden die omwille van het winstbejag begaan worden* » (aangehaald in Plasman, p. 104).

Barbara Emerson heeft volkomen gelijk wanneer zij onderstreept dat de nieuwe koers fatale gevolgen voor Leopold II zal hebben: hij zal er zijn morele en politieke geloofwaardigheid bij inschieten (p. 149).

In september 1891 ondertekende de soeverein een decreet waarin hij de commissarissen van de districten opdracht gaf in naam van de Vrijstaat zoveel mogelijk ivoor aan te kopen. Kort daarna volgden orders die van de inboorlingen eisten dat zij al het in de wouden verzamelde rubber uitsluitend aan de staat zouden afstaan. « Het resultaat was dat er een staatsmonopolie gecreëerd werd op de twee voornaamste Congolese producten, ivoor en rubber. [...] Door dat monopolie in te stellen, slaagde de Vrijstaat er in ivoor en rubber op te kopen tegen prijzen die veel lager lagen dan die welke de privé-maatschappijen betaalden » (Emerson p. 149). Leopold schond daarmee de geest van de conferentie van Berlijn, die de vrijhandel in Congo had geproclameerd. Maar hij suste zijn geweten: het doel heiligde voor hem de middelen...

Meteen kwam er felle kritiek van de handelsverenigingen die posten bezaten langs de Congostroom en zijn bijrivieren. In België zelf kwam het tot een dramatische breuk tussen de koning en veel van zijn medewerkers van het eerste uur, zoals Lambermont en Banning. Die laatste schreef aan de vorst: « *De nieuwe doctrine van het staatsdomein is volkomen*

Edmond Van Eetvelde (1852-1925)

was lange tijd de belangrijkste vertrouweling en rechterhand van Leopold II. In 1894 werd hij door de vorst benoemd tot staatssecretaris van de Vrijstaat, waardoor hij er de facto de eerste-minister van werd.

tegengesteld aan het regime van vrijhandel. Ze mag niet het overwicht hebben noch op het natuurrecht van de inboorlingen, die ontdaan worden van hun bezit, noch op het conventioneel recht van de groot-machten, zoals dat in de slotakte van de Berlijnse conferentie ingeschreven is. » Openlijke kritiek kwam er van Hubert van Neuss, de administrateur-generaal van Financiën. Gouverneur-generaal Camille Janssen legde uit protest zijn functie neer.

Ook August Beernaert verzette zich en dreigde met het ontslag van de hele regering. Uiteindelijk moest de koning gedeeltelijk terugkrabbelen. In een nieuw decreet (oktober 1892) verdeelde hij het territorium van de Vrijstaat in drie zones. De eerste (later het “kroondomein” genoemd) zou exclusief door de staat uitgebaat worden; de tweede stond open voor alle handelsmaatschappijen; de derde, “vrije” zone behelsde de gebieden die nog maar pas bezet waren of nog moesten geëxploreerd worden.

In werkelijkheid stond de tweede zone niet voor gelijk wie open. Belangrijke concessies werden er toegekend aan maatschappijen als de *Anglo-Belgian India Rubber Company* (ABIR) en de *Société anversoise du Commerce du Congo*, waarvan de vorst grootaandeelhouder was of die geleid werden door zijn stromannen. En een groot territorium bij het Leopold II-meer werd in handen gegeven van een mysterieuze « hertog van Saksen-Coburg-Gotha »...

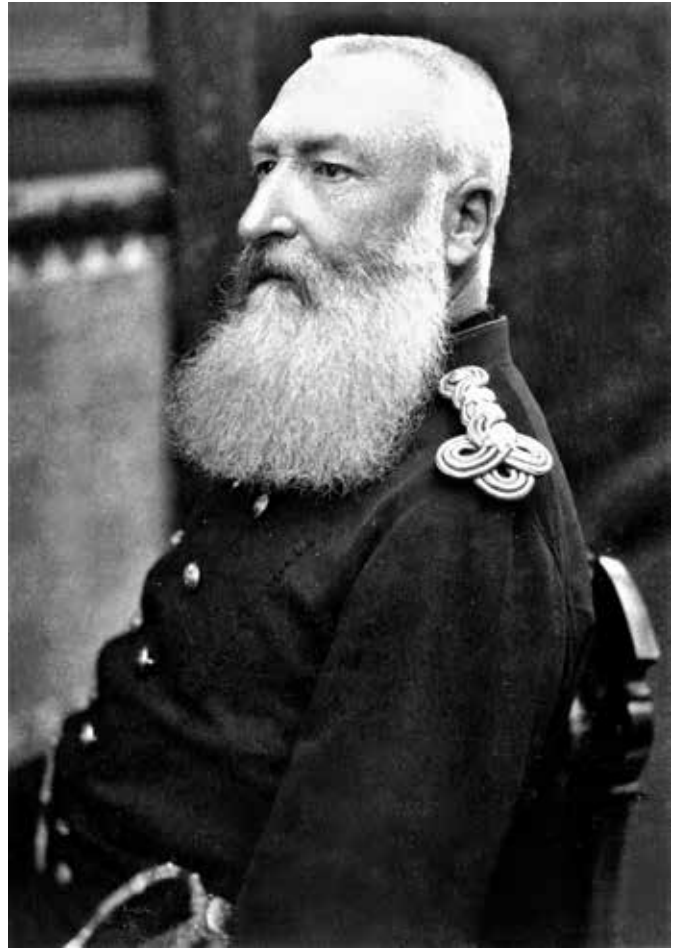
MISBRUIKEN ALLERHANDE

In 1894 voerde Congo-Vrijstaat 350 ton wilde rubber uit. Een jaar later ging het om 600 ton en in 1896 steeg de export tot 1300 ton. De winsten waren navenant.

De focus op winstbejag leidde onvermijdelijk tot misbruiken. De inheemse bevolking werd verplicht om bepaalde quota aan rubber te halen; om haar daartoe te dwingen werd in het kroondomein de *Force publique* ingeschakeld, terwijl de concessie-maatschappijen privé-milities in het leven riepen. Hoe meer geld rubber opbracht – het was de periode dat de vraag ernaar voor de fabricage van autobanden en elektrische kabels spectaculair steeg – des te hoger de vereiste quota werden opgetrokken en des te meer druk er op de zwarten werd uitgeoefend. Al gauw werd het oogsten van latex uit de rubberbomen een vorm van dwangarbeid. Gouverneur Wahis gaf in 1897 toe dat het overgrote deel van de mannelijke bevolking er permanent toe verplicht was. En ze ervaarde het als een verschrikking: « *Matufi pilamoko akufi* », « rubber betekent de dood ».

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de zwarten vaak gewapenderhand in verzet kwamen. We mogen niet zo naïef zijn te denken dat de Congolezen alles lijdzaam ondergingen: « Officieren, handelsagenten en soldaten werden gedood bij hun pogingen het corvee van de latexoogst op te leggen. De broer zelf van de secretaris-generaal voor Binnenlandse Zaken viel als slachtoffer van represailles. De uitbatingdirecteur van de *Anversoise*, Louis Liebrechts, werd vermoord in 1895, terwijl zijn factorijen in brand werden gestoken » (Plasman pp. 123-124). Op dat geweld volgden onvermijdelijk strafexpeditie, waarbij ongenadig werd opgetreden om totale onderwerping te bekomen.

« De ergste misbruiken vonden plaats in de sectoren die toegewezen waren aan de privémaatschappijen » (Emerson p. 237). De staat was onvoldoende

Leopold II in de jaren 1890, toen Congo-Vrijstaat van alle kanten onder vuur werd genomen.

georganiseerd om efficiënte controles uit te voeren zodat bepaalde plaatselijke verantwoordelijken ongestraft hun boekje te buiten konden gaan. Een beruchte figuur was districtscommissaris Victor Fiévez, die in een brief van januari 1895 prat ging op zijn schrikbewind: « *We hebben 2838 kogels afgeschoten [...] en 1546 inlanders gedood; we hebben 162 dorpen verwoest, de hutten ervan in brand gestoken en de aanplantingen afgehaakt om de bevolking door honger tot gehoorzaamheid te brengen.* »

En dan is er de kwestie van de afgehakte handen. Van Reybrouck schrijft daarover: « Het vuile werk [van de rubberinning] werd overgelaten aan ondergeschikten met een geweer. Omdat hun blanke chefs zeker wilden zijn dat ze hun wapen niet misbruikten om op wild te jagen, moesten ze kunnen bewijzen wat ze met hun kogels hadden gedaan. Zo ontstond op diverse plekken het gebruik om van slachtoffers de rechterhand af te snijden en mee te nemen als bewijsmateriaal voor afgevuurde munitie » (op. cit., p. 104). Plasman van zijn kant stipt aan dat mutilatie van levende personen al bestond vóór de komst van de Europeanen, als vorm van bestraffing in opdracht van het stamhoofd. Hebben zich ook op dit vlak in de Vrijstaat wandaden voorgedaan? Allicht. Maar er is geen enkel bewijs voor een bewuste politiek

Twee zwarten houden ieder een afgehakte hand vast in het bijzijn van protestantse missionarissen. Waarom en door wie werden die handen afgehaakt? Handen van levenden of van lijken? Dat wordt allemaal niet verduidelijkt. Het gaat enkel om de impliciete boodschap in het kader van de Britse campagne tegen Leopold II: in de Vrijstaat heerst een regime van terreur.

van het afhakken van handen van zwarten die te weinig rubber inleverden !

Vandaag verkondigt men met veel aplomb dat onze vorst in Congo met voorbedachten rade een gruwelbeleid op poten heeft gezet. Dat is niet juist. « Beweren dat Leopold II welbewust een regime van verdrukking heeft ingesteld, is de waarheid geweld aan doen », oordeelt Barbara Emerson (p. 240). Dat de misbruiken hem ter ore kwamen, is hoogst twijfelachtig : de afstand tussen Brussel en de brousse was daarvoor te groot en bovendien waren er teveel tussenschakels die er belang bij hadden de waarheid te verdoezelen. Maar het feit blijft dat de kapitalistische logica, die tot de wantoestanden leidde, door Leopold II in eigen persoon in gang is gezet.

DE CAMPAGNE TEGEN DE VRIJSTAAT

In december 1894, tijdens de oorlog van de Vrijstaat tegen de slavenhandelaars, arresteert kapitein Lothaire de Ier Charles Stokes ; die is in het bezit van een grote hoeveelheid wapens die hij voor grof geld aan de Arabische trafikanten wil verkopen. Stokes komt voor de kriegsraad, wordt ter dood veroordeeld en opgehangen. Het proces is geen schoolvoorbeeld : er was geen griffier, het vonnis werd niet voorgelezen en Stokes kreeg geen beroepsmogelijkheid. Maar het was wel oorlog en de Ier heulde met de vijand.

De affaire verwekt beroering in Londen : een Brits onderdaan is "onwettig" geëxecuteerd door een officier van Congo-Vrijstaat ! De *Pall Mall Gazette* publiceert een zeer dramatisch artikel in augustus 1895. « Alle andere Engelse dagbladen hernemen het in koor en blazen het schandaal verder op » (Plasman p. 147). In *The Times* verschijnt een interview met een protestantse missionaris die beweert dat zwarten die te weinig ivoor of rubber verzamelen met de dood bestraft worden of dat hun handen worden afgehakt. Ook andere leden van de *British Missionary Society* schilderen de Vrijstaat af als een land van wetteloosheid en gruwel... De affaire-Stokes mobiliseert de Britse publieke opinie massaal tegen Leopold II.

Dat de politieke machthebbers achter de plotse ophef zitten, kan geen verbazing wekken. Whitehall is gefrustreerd dat het in zijn streven naar de dominantie over het Afrikaanse continent (*from Cairo to the Cape*) te maken krijgt met de reusachtige Congostaat – die het notabene ooit aangeboden kreeg, maar toen afgewezen had ! Ongetwijfeld speelt ook iets anders mee : de Britten, in hun trots over de eigen grondwettelijke monarchie, hebben een vreselijke afkeer van de absolute monarchie die Leopold II in de Vrijstaat verpersoonlijkt : zo'n regime staat per definitie gelijk met willekeur en uitbuiting.

Er volgen debatten in het Lagerhuis, waarbij gepleit wordt voor het samenroepen van een

nieuwe conferentie van Berlijn. Stemmen gaan op om Congo-Vrijstaat te verdelen onder de grote mogendheden... Tenslotte stuurt het *Foreign Office* consul William Pickersgill uit voor een "bezoek" aan Congo, dat plaatsvindt in 1896-1897. De Brit heeft in het openbaar woorden van lof voor de successen van de Vrijstaat in de strijd tegen de alcohol... en schrijft ondertussen naar Londen dat het beleid van koning Leopold « *grote menselijke verliezen* » veroorzaakt.

Hoe reageerde onze vorst op al die commotie ? Hij was er totaal ondersteboven van en schreef aan Van Eetvelde : « *Als er misbruiken zijn in Congo, dan moeten wij die doen stoppen. Als ze blijven bestaan, zullen ze leiden tot de ineenstorting van de staat* » (september 1896). Niet direct de woorden van een "booswicht" die "betrapt" is... Leopold « stelde onmiddellijk een commissie voor de bescherming van de inboorlingen in, bestaande uit zes missionarissen, drie katholieke en drie protestantse. Het was hun taak de gouverneur-generaal te informeren over alle overtredingen door de administratie begaan waarvan ze zouden horen » (Emerson p. 237). Een instructie van secretaris-generaal Liebrechts van Binnenlandse Zaken volgde kort daarop : « *Het is absoluut noodzakelijk dat de handelwijze van de plaatselijke agenten onberispelijk is. Aan het verleden kunnen we niets meer veranderen, maar in de toekomst moeten we onverbiddelijk zijn voor bepaalde fouten als die zich opnieuw voordoen.* »

Daar blijft het niet bij. Gouverneur-generaal Wahis, de hoogste gezagsdrager in Boma, krijgt de opdracht om een grondige inspectie uit te voeren. In zijn eindrapport spreekt hij een genuanceerd oordeel uit : ja, er zijn misbruiken en er gebeuren zaken die « *een beschaafd land* » onwaardig zijn ; daartegen moet dan ook kordaat opgetreden worden. Maar veel functionarissen doen hun werk uitstekend en veralgemening is dus uit den boze. Hij verzet zich met klem tegen de neiging van de protestantse missionarissen « *om beschuldigingen te formuleren die alleen gebaseerd zijn op het woord van de zwarten* », zonder verder onderzoek.

Al die maatregelen kunnen echter geen einde maken aan de campagne tegen Congo-Vrijstaat die steeds scherper en venijniger wordt en waarbij zich nu ook Fransen en Duitsers aansluiten. Karikaturisten schilderen de "tiran" Leopold II af als een vrek die zijn goudstukken telt naast een hoop afgehakte handen... De soeverein is er het hart van in : « *Ik weiger me te laten bekladden met bloed en slijk. Alle misbruiken moeten absoluut ophouden* » (3 januari 1899).

In die woelige context naderde de eeuwwisseling en dus ook het moment waarop, overeenkomstig de in 1890 met de Belgische staat gesloten overeenkomst, ons land zou kunnen beslissen Congo over te nemen als kolonie...

WANNEER EEN TOEAREG JESUS ONTMOET...

Moussa Diabate, een radicale moslim uit Mali, had gekozen voor de weg van de *jihad*, maar werd bekeerd door een ontmoeting met een christen die hij wou vermoorden. Hieronder volgt het getuigenis dat Moussa op 27 november 2018 gaf in de Franse stad Troyes op uitnodiging van *Kerk in Nood*.

« **H**ET licht van de dag liet mij toe de Koran te lezen, de nacht verplichtte me ertoe mijn geheugen te oefenen. Toen ik zes jaar was, kende ik de heilige teksten uit het hoofd...

« Het was Allah die onze kudde leidde in mijn geboortestreek, in het noorden van Mali, en ik was in zijn hand – ik, Moussa, de oudste zoon van een belangrijk persoon, een zeer gerespecteerde imam die een doorslaggevende rol speelde in onze gemeenschap van enkele honderden Toeareg. Samen doorkruisten wij ons land zoals ons volk dat al eeuwenlang doet. Dat ik op een dag mijn vader zou opvolgen stond evenzeer vast als dat wij onze weg zouden vinden doorheen de Sahel.

DOOD AAN DE AFVALLIGE !

« In dat onveranderlijk universum verspreidde zich plots van tent tot tent een verschrikkelijk bericht : een van de onzen, Alou, had God verraden. Hij had zich aangesloten bij de christenen ! Ik kende hem vaag, hoewel hij niet bij mijn kamp hoorde. Het nieuws van zijn verraad was door zijn eigen familie bekendgemaakt, met het luid en duidelijk geformuleerde verzoek aan elke goede moslim om de wereld te verlossen van deze afvallige... Die geschiedenis woog op mij en kwam mij regelmatig terug voor de geest. Het ordelijk verloop van de vijf gebeden die ik als trouwe moslim opzegde, werd erdoor verstoord.

« Ik was zestien jaar. Het was vier uur in de ochtend, het uur van het eerste gebed, en wij waren bijeen met onze gelijken om God te eren. Zijn aanwezigheid was even vanzelfsprekend als die van de sterren aan de hemel. Tegenover de majesteit van de schepping was het verraad van Alou voor mij als een kaakslag. Het was als een vlek midden in de goddelijke pracht. Ik maakte het voornemen om die vlek weg te vegen. Ik zou de weg van de *jihad* inslaan en de afvallige naar de hel sturen.

« Het was een zaak tussen Allah en mij. Ik ben in mijn eentje vertrokken, diezelfde ochtend nog, met het pistool dat ik voor mezelf gekocht had toen ik veertien was. Ik trok naar de stad, want ik wist dat ik Alou daar zou vinden. Ik moest 400 km afleggen en ik deed dat te voet : voor de Toeareg zijn vervoersmiddelen en kamelen iets voor kinderen en oude mensen.

« Bij mijn aankomst in de stad [Bamako] moest ik voor de eerste keer de bus nemen om het huis van mijn oom te vinden, want ik kon me niet oriënteren in de stedelijke omgeving. Ik leefde bij hem en ging naar school, terwijl ik ondertussen inlichtingen

inwon om de afvallige te vinden.

« Tenslotte vond ik Alou, die ook studeerde. Ik wachtte hem op aan de uitgang van zijn school. Hij groette me en liet toe dat ik hem meenam naar een afgezonderd plekje. Hij zei : *“Ik weet wat je wil doen. Je wil me dwingen de shahada (islamitische geloofsbelijdenis) uit te spreken en als ik dat niet doe ga je me doden.”* Ik had mijn pistool zelfs nog niet tevoorschijn gehaald. Hij ging verder : *“Me doden is het beste wat je voor mij kan doen. Je zal me bevestigen in mijn geloof.”* Ik had het gevoel in een val getrapt te zijn. Hij zei nog : *“Voor je het doet, wil ik dat je weet dat er iemand is die van je houdt : Issa.”*

« Ik kende Issa, Jezus in het Arabisch, een groot profeet uit de Koran, maar Alou sprak in heel vreemde bewoordingen over hem. Zijn Issa gaf zijn leven voor ons, als een martelaar. Zijn uitleg deed me perplex staan en hij zag het. Tenslotte zei hij me : *“Luis-ter, denk er over na en kom me terug opzoeken.”*

VERWORPEN DOOR ZIJN EIGEN FAMILIE

« Terug bij mijn oom leefde ik in twijfel. Ik hield op met te preken, ik naar wie men zo graag luisterde in de moskee omdat ik de zoon van een belangrijk persoon was. Ik verwaarloosde mijn gebed. Mijn oom vroeg me wat er aan de hand was. Ik antwoordde hem dat ik niet meer in God geloofde, waarop hij een verschrikkelijke woedeaanval kreeg : *“Omdat je dezelfde naam draagt als mijn vader zal ik je niet vermoorden. Verlaat onmiddellijk mijn huis ! Ik zal aan je familie vertellen dat je christen geworden bent !”*

« Ik heb de terugweg aangevat en uiteindelijk bereikte ik opnieuw mijn familie, na van kamp tot kamp getrokken te zijn. Tegen de avond bracht men een groot vuur in gereedheid. Daar was ik blij om, want een vuur was synoniem voor een feest. Maar ik merkte al vlug dat daar geen sprake van was. Mijn ouders, ooms, grootouders en in het totaal tweehonderd personen gingen in een grote kring rond mij staan. Grootvader nam het woord :

“Is het waar dat je de godsdienst van de blanken omarmd hebt ?”

“Nee, ik geloof niet meer in God, dat is alles.”

“Spreek de shahada uit !”

“Nee, ik geloof niet meer !”

« De mannen grepen mij vast, kleedden mij uit en bonden mij vast aan een boom. Ik draag nog de afdruk van de boeien op mijn polsen. Gedurende vijf dagen moest ik zo blijven staan, in de koude van de nacht. In de vroege ochtend van de zesde dag sneed een neef mijn boeien door en gaf me een broek. Hij zei

me : *“Ze gaan je doden, vlucht weg ! Maar ga niet langs de kampen van de Toeareg.”* Ik ben vertrokken en zocht onderdak bij de Peul [een nomadenvolk in de Sahel]. Daarna keerde ik terug naar de school in de stad. Ik sliep op een bank en at in de kantine.

MYSTERIEUZE WELDOENERS

« Op de school ontving ik op onverklaarbare wijze brieven. Ze bevatten documenten van de organisatie *Kerk in Nood* die me het lijden van christenen over heel de wereld deden kennen. Het greep me aan omdat hun lijden op dat van mij geleek. In die periode, nog voor ik toegang had tot het Evangelie, heb ik Jezus ontmoet die voor ons lijdt.

« Op een dag stopte er een mooie auto vlak naast mij. Een blanke vrouw die ik niet kende, sprak me aan : *“Kom met ons mee, uw familie heeft u gevonden en gaat u vermoorden.”* Ik ben ingestapt in de auto die me naar de Zwitserse ambassade in Mali bracht.

« De ambassadrice heeft mij persoonlijk een diplomatiek paspoort bezorgd om uit mijn land te kunnen vluchten. In Zwitserland werd ik ongelooflijk goed ontvangen. Ik ontdekte er een Kerk die bad voor de vervolgte christenen en zich voor hen

inspande. Ik heb me bij die Kerk aangesloten en werd gedoopt. Van zodra ik kon, ben ik onder een andere naam teruggekeerd naar Mali om op mijn beurt missionaris te worden, zoals zij die mij in het geheim en in de allergrootste discretie geholpen hebben toen ik zelf in de problemen zat.

« Mijn leven behoorde me niet meer toe. Ik kon elk ogenblik gedood worden, daarom heb ik besloten om niet te trouwen : ik wil geen weduwe en wezen achterlaten. In Mali heb ik gewerkt als opvoeder. Mijn eerste salaris heb ik naar mijn ouders opgestuurd, zoals het gebruik is bij de Toeareg. Maar het geld is teruggekomen. Mijn moeder heeft me geschreven dat ik dood ben voor hen. Dat was voor mij een verschrikkelijke vorm van lijden, waaronder ik nog altijd gebukt ga. Elke avond bid ik voor hen en elke avond schenk ik hen vergiffenis, al vijftientig jaar lang. »

* * *

Hoe anders zouden wij tegen het probleem van de immigratie aankijken als de Kerk zich opnieuw zou toeleggen op de bekering van de vreemdelingen, die dan onze broeders in het geloof zouden worden !

redactie KCR

KARDINAAL ZEN GEEFT DE STRIJD NIET OP

OP 22 september 2018 sloten Beijing en de H. Stoel een « *historisch akkoord* » dat een einde zou moeten maken aan het bestaan van twee Kerken in China, de patriottische en de ondergrondse. « *Voor de eerste keer sinds vele decennia zijn alle Chinese bisschoppen in gemeenschap met de bisschop van Rome* », juichte kardinaal-staatssecretaris Parolin.

De emeritus aartsbisschop van Hongkong, kardinaal Joseph Zen Ze-kiun, denkt daar helemaal anders over. Hij publiceerde een boek in het Italiaans waarvan de titel in vertaling luidt : **UIT LIEFDE VOOR MIJN VOLK ZAL IK NIET ZWIJGEN.** « *De ondergrondse Kerk lijdt al vele tientallen jaren lang, maar nu zal zij moeten lijden in haar geloof. Men vraagt haar om zich bij de verraders te voegen : dat betekent geestelijk lijden.* » En verder : « *Van nu af aan is het niet meer de communistische Partij die de gelovigen doet lijden, maar het akkoord* », het pact dat de paus gesloten heeft met de demonen die over hen heersen.

De H. Vader verzekert dat hij het

laatste woord zal hebben in de benoeming van de bisschoppen, maar dat is volgens kardinaal Zen zelfbedrog : « *Welk laatste woord ? De Chinese regering zal de kandidaten kiezen. Een kandidaat van de regering kan nooit een goede keuze zijn : de machthebbers kiezen iemand alleen maar uit voor het trouwen dat zij in hem kunnen stellen, ze weten helemaal niet wat een goede bisschop is.* » De emeritus aartsbisschop herinnert aan de zeven bisschoppen die in januari vorig jaar door Beijing benoemd werden zonder toestemming van Rome. Paus Franciscus kondigt nu aan dat zij door Rome gevalideerd zijn, ondanks het feit dat drie van hen geëxcommuniceerd waren (twee leven zelfs in concubinaat !). « *Hoe kan men zeggen : het zijn herders, jullie moeten aan die personen gehoorzamen ?* »

Het agentschap *Asia News* stelt vast dat de verwoesting van kerken door de Chinese overheid ondanks de ondertekening van het akkoord gewoon doorgaat en zelfs nog versneld wordt. Zo werden twee mariale heiligdommen,

in de provincies Shanxi en Guizhou, met de grond gelijk gemaakt.

Kardinaal Zen maakt zich ook ongerust over het lot van de huidige dertig clandestiene bisschoppen. Een van hen, Mgr. Shao Zhumin, bisschop van Wenzhou, werd amper twee weken na de ondertekening van het akkoord opgepakt. Het gebeurt geregeld in China dat Romegetrouwe bisschoppen een tijdlang in hechtenis worden genomen, om hun gelovigen te intimideren, maar de ondergrondse katholieken hadden verwacht dat het pact een einde aan die praktijken zou maken...

Moeten de clandestiene bisschoppen nu toetreden tot de officiële organisatie ? Het dilemma is groot : « *De H. Vader volgen en het geloof verraden ? Het geloof bewaren en de H. Vader bestrijden ?* »

Dat was precies ook « de grote kwestie », de grote foltering waarmee abbé de Nantes zijn hele leven lang geconfronteerd werd. Het is de eerste keer dat ze op identieke wijze geformuleerd wordt door een kardinaal...

broeder Bruno van Jezus-Maria

Nederlandstalige uitgave van *Il est Ressuscité ! La Contre-Réforme Catholique au XXIe siècle.*

Stichter : † Abbé Georges de Nantes.

Hoofdredacteur : Broeder Bruno Bonnet-Eymard, Maison Saint-Joseph, F-10260 Saint-Parres-lès-Vaudes.

Verantwoordelijke uitgever : A. Van der Schraelen, Driesheide 45, B-2980 Zoersel.

Abonnement voor binnen- en buitenland : € 15. Steunabonnement : vanaf € 20.

Rekening 000-3302057-80. IBAN : BE47 000 3302057 80. BIC : BPOTBEB1.

Internet : <http://nl.crc-resurrection.org/> – E-mail : hij.is.verrezen@gmail.com